

**TURUN
YLIOPISTO**

Vuosi äitiyttä ilman lasta

Narratiivinen tutkimus äitiyden kokemuksista lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Essi Niemeläinen

Ohjaajat:
Sosiaalityön professori Katja Forssen
Sosiaalityön yliopisto-opettaja Anne Puuronen

10.05.2022
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Essi Niemeläinen

Otsikko: Vuosi äitiyttä ilman lasta – Narratiivinen tutkimus äitiyden kokemuksista lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana

Ohjaajat: Sosiaalityön professori Katja Forssen & Sosiaalityön yliopisto-opettaja Anne Puuronen

Sivumäärä: 65 sivua

Päivämäärä: 10.05.2022

Äitiys on identiteetti, yksilöllinen kokemus sekä yhteiskunnallisesti rakentunut instituutio. Äitinä olemisen tapoja tuotetaan ja uudistetaan äitien omalla toiminnalla. Keskeistä äitiydessä on lapsen ja äidin välinen kiintymyssuhde, joka edesauttaa lasta pysymään hengissä. Lapsi voi kuolla ennen vanhempaansa. Tällöin äidin elämä jakautuu aikaan ennen lapsen kuolemaa ja lapsen kuoleman jälkeen. Äiti joutuu lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa käymään läpi raskaan kriisi- ja suruprosessin, joka ei surun osalta lopu välttämättä koskaan. Lisäksi äiti joutuu pohtimaan omaa rooliaan elämässä uudestaan sekä luopumaan tavanomaisesta äidin ja lapsen välisestä kiintymyssuhteesta.

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen narratiivisen analyysin keinoin tutkinut äitiyden kokemuksia niin yksilöllisen kuin institutionaalisen äitiyden kokemusten tasolla lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Lisäksi olen tutkinut äidin kokemusta suhteestaan kuolleeseen lapseensa. Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esiin lapsensa menettäneiden äitien kokemuksia äitiydestään ja sen avulla lisätä tietoa lapsensa menettäneiden äidin kohtaamisen sensitiivisyydestä.

Tutkimukseni aineistona toimi neljän lapsensa kuoleman kokeneen äidin kirjoittamat blogikirjoitukset lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajalta. Tekstiaineistoa analysoin narratiivisen analyysin keinoin. Jäsenin aineistosta seitsemän äitiyden kokemuksiin pohjautuvaa tyyppitarinaa, joiden pohdinnassa hyödynsin äitiyteen, suruun ja kriisiin sekä lapsen kuolemaan liittyvää teoreettista viitekehystä. Analyysin perusteella lapsensa kuoleman kokeneet äidit identifioivat itsensä äideiksi lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. Äidit eivät halunneet tulla leimautuneiksi kuolleiden lasten äiteinä. Äitiydelle asetettujen odotusten ja vaatimusten havaittiin vaikuttavan äiteihin vielä lapsen kuoleman jälkeenkin. Äideillä oli erilaisia äitiyden toteuttamisen tapoja lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana ja äitien kokema suhde menehtyneeseen lapseen näyttäytyi tyyppitarinoissa pohjautuvan selkeästi jatkuvan kiintymyssuhteen ja muistosuhteen teorioihin.

Avainsanat: Äitiys, lapsen kuolema, narratiivisuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Äitiys	6
2.1	Äitiys instituutiona	6
2.2	Kokemuksellinen äitiys	8
2.3	Äidin ja lapsen välinen kiintymyssuhde	9
3	Traumaattiset kriisit	12
3.1	Trauma, kriisi ja traumaattinen kriisi	12
3.2	Traumaattisen kriisin vaiheet	13
3.3	Traumaattisesta kriisistä selviytyminen	17
4	Lapsen kuolema	19
4.1	Lapsen äkillinen ja ennalta tiedetty kuolema	19
4.2	Lapsen kuolema traumaattisena kriisinä	20
4.3	Surutyö lapsen kuoleman jälkeen	22
5	Tutkimusasetelma	24
5.1	Tutkimustyyppi	25
5.2	Tutkimuskysymykset	26
5.3	Aineisto	27
5.4	Tutkielman eettiset lähtökohdat	29
6	Tyypitarinat äitiyden kokemuksista lapsen kuoleman jälkeen	32
6.1	Äitiys yhteiskunnassa lapsen kuoleman jälkeen	34
6.2	Kokemuksellinen äitiys	40
6.3	Äidin suhde kuolleeseen lapseen	46
7	Yhteenveto ja johtopäätökset	52
	Lähteet	60

1 Johdanto

Lapsi on vanhemmilleen luonnollinen jatkumo (Laakso & Paunonen-Ilmonen 2001, 69). Oman lapsen kuolema on vanhemmille yksi odottamattomimmista ja tuhoavimmista tapahtumista (Hawthorne, Youngblut, Brooten 2016, 73) ja se koskettaa Suomessa vuosittain noin 200 perhettä (Tilastokeskus 2021 1).

Vanhempia, jotka ovat menettäneet lapsensa, kohtaavat eri palvelujärjestelmän osa-alueiden ammattilaiset, kuten poliisit, lääkärit, sosiaalityöntekijät ja kriisityöntekijät (Hirvonen 2020, 121). On tärkeää, että lapsensa menettänyt vanhempi kohdataan sensitiivisesti ja unohtamatta sitä, että vanhemmalla on yhä jonkinlainen suhde kuolleeseen lapseensa. Ahon (2020, 77) mukaan lapsen kuolemasta huolimatta vanhemman rakkaus lastaan kohtaan säilyy ja kiintymyssuhdetta ylläpidetään esimerkiksi muistojen sekä haudalla käynnin avulla. Tämän vuoksi myös sosiaalityössä lapsensa menettäneitä vanhempia kohdatessa on ensiarvoisen tärkeää ymmärrys siitä, että vanhemmalle lapsi ei ole ollut vain jotain menneisyydessä. Kuollut lapsi on vanhemmalle osa menneisyyttä siten, että lapsi on joskus ollut fyysisesti osa perhettä ja osa nykyisyyttä sekä tulevaisuutta kokemusten mukana kantamisen, muistojen, rituaalien sekä erilaisten tunteiden kautta.

Surevan tukeminen on moniammatillista yhteistyötä ja tuen tarjoamisen tulisi alkaa välittömästi kuolintapahtuman jälkeen. Tukemisen tulisi jatkua niin pitkään, kuin sureva tukea kokee tarvitsevansa. (Terkamo-Moisio & Aho 2020, 123.) Suomessa laki määrittää kuntien vastuulle traumaattisten tilanteiden jälkeisen psykososiaalisen tuen ja palveluiden järjestämisen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 20). Vertaistukea vanhemmille ja perheille tarjoavat erilaiset järjestöt, kuten Käpy Lapsikuolemaperheet ry ja Sylva ry. Varsinaisia tuen polkuja lapsensa kuoleman kohdanneille vanhemmille ei ole rakennettu ja Hanna Kiuru (2015, 252) tuokin väitöskirjassaan esiin jälkeen jääneiden vanhempien kokemuksia siitä, että avun järjestyminen tilanteessa, jossa lapsi on menehtynyt itsemurhan takia, on ollut kiinni vanhemman omasta aktiivisuudesta. Sosiaalityöntekijöillä olisi ammatillisen osaamisensa perusteella mahdollisuus ryhtyä luomaan nykyistä selkeämpiä tuen polkuja heille, jotka ovat kokeneet lapsensa kuoleman sekä kehittää avunsaannin tarjontaa. Kiuru (2015, 253) korostaa väitöskirjassaan myös jälkeen jääneiden perheenjäsenten työntekijöiden verkostoitumisen tärkeyttä.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin äitiyden yksilöllisiä kokemuksia lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa ja äitien tuottamia äitiyskokemuksia yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Lisäksi tutkin äitien kokemuksia suhteestaan kuolleeseen lapseensa. Aineistona toimii neljä blogia, joiden kirjoittajina ovat alaikäisen lapsensa kuoleman kokeneet äidit. Toteutan tutkielmani laadullisen tutkimuksen keinoin käyttäen narratiivista tutkimustapaa. Pyrin tutkielmani avulla lisäämään tietoa äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen jatkuvuudesta ja kiintymyssuhteen muuttumisesta muistosuhteeksi. Lisäksi haluan tuottaa tietoa äitiydestä ja äitiyden kokemuksista niin yksilöllisestä kuin yhteiskunnallisesta näkökulmasta silloin, kun alaikäinen lapsi on menehtynyt.

Tutkielmassani tarkoitan lapsella alle 18-vuotiasta yksilöä. Rajaan tutkielmani ulkopuolelle kohtukuolemat. Vaikka äidin suhde lapseen syntyy lapsen ollessa vielä kohdussa (mm. Poijula 2002, 23; Rando 1986, 7) vahvistuu äidin tunneside lapseen huomattavasti varsinaisen syntymän tapahtuessa (Rando 1986, 7). Haluan keskittyä tutkielmassani äiteihin ja äitiyden kokemuksiin, sillä esimerkiksi Piia Haikoinen (2016) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan vanhemmuuden jatkumista lapsen kuoleman jälkeen ja tutkielmassaan hän on huomioinut sekä äidit, että isät. On myös tutkittu, että suremisen tavat ja koetut tunteet poikkeavat naisten ja miesten välillä (mm. Aho 2020, 80; Mun & Ow 2017, 308; Bendt 2000, 75.) Tämän vuoksi halusin valita tämän tutkielman tutkimuskohteeksi vain naisen, eli äidin kokemukset lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Äitien omia kokemuksia äitiydestään ja suhteestaan kuolleeseen lapseensa tutkimalla saadaan lisää tietopohjaa sille, miten lapsensa menettäneitä äitejä voidaan kohdata sosiaalityöntekijöiden ja myös muiden ammattikuntien sekä myöskin läheisten tai tuttavien taholta sensitiivisesti.

Aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta on tehnyt Haikosen (2016) lisäksi muun muassa Kiuru (2015), jonka väitöskirja käsittelee nuorten itsemurhaan päättynyttä elämää vanhemman kertomana. Hilikka Laakso (2000) on kirjoittanut väitöskirjan, Äidin suru alle seitsenvuotiaan lapsen kuoleman jälkeen. Heli Vihottula (2015) on tutkinut väitöskirjassaan aikuisten traumaattisesta kokemuksesta selviämistä. Mariia Aro-Panula (1996) on omassa väitöskirjassaan tutkinut vanhempien surua ja siitä selviytymistä lapsen äkillisen ja ennalta tiedetyn kuoleman jälkeen. Kristina Berg (2008) on kirjoittanut väitöskirjan koskien äitiyden kulttuurisia odotuksia.

2 Äitiys

2.1 Äitiys instituutiona

Äitiys -termi on Ann Dallyn (1982, 17) mukaan keksitty ja luotu samaan aikaan, kun äitiyttä on alettu idealisoida 1800-luvun puolivälissä. Äitiyden voidaan ajatella jakautuvan kahteen eri osa-alueeseen, instituutioksi sekä yksilötason kokemukseksi (Rich 1979), mutta tästä jaosta huolimatta äitiys instituutiona ja äitiys henkilökohtaisena kokemuksena ovat sidoksissa toisiinsa. Nainen voi kokea ristiriitaisuutta oman yksilöllisen äitiyskokemuksensa ja äitiysinstituution asettamien vaatimusten välillä. (Berg 2008, 20.)

Äitiyden instituutiosta puhuttaessa viitataan sen yhteiskunnissa rakentuneeseen asemaan sosiaalisesti tunnistettavissa olevana instituutiona. Äitiydelle on asetettu omat kulttuuriset sääntönsä sekä laillinen status. Instituutiona äitiys määrittelee äidit normien, odotusten ja vaatimusten avulla. (Phoenix & Woollet 1991.) Berg (2008, 22) on kirjoittanut äitiyttä ohjaavista ja rajoittavista kulttuurisista odotuksista, joilla hän tarkoittaa äitiydelle yhteiskunnallisesti tuotettuja arvoja, normeja ja merkityksiä, jotka määrittävät ja ylläpitävät käsitystä hyvästä ja oikeasta äitiydestä. Äitiys liitetään vahvasti naiseuden ja sukupuolen käsitteisiin, sillä naiset tekevät äidin työtä (Arendell 2000, 1192). Äitiyden ideologian voidaan ajatella pohjautuvan käsitykseen naisten biologisesta erityisyydestä. Tällä tarkoitetaan naisten kykyä synnyttää lapsia ja huolehtia heistä ja tämä kyky määrittelee äitiyden luonnolliseksi, jolloin se nähdään muuntumattomana ja ongelmattomana. (Nätkin 1991, 12.) Äitiyden roolia on historian saatossa kuvailtu alistetusta ja holhouksen alaisesta vahvaksi ja kunnioitetuksi (Nätkin 1997, 15).

Äitiyteen liittyy ajatus tasapainosta ja harmoniasta (Cacciatore & Janhunen 2008, 17). Satu Katvala (2001, 92) on tutkimuksessaan havainnut, että äitiyttä kuvaavia termejä ovat voimakas, pystyvä ja täydellinen. Äidit itse näkevät ihanteellisen äidin ihmisenä, joka kykenee tasapainottelemaan täydellisesti perheelleen jakaman huomion ja kurinalaisuuden, itsehillinnän ja tuen välillä (Prihidko & Swank 2018, 281). Nancy Chodorow ja Susan Contratto (1982, 64–65) ovat tuoneet esiin, että kulttuurissamme äitiyttä on idealisoitu naisen ylimpänä kehityksellisenä tehtävänä. Elina Reenkola (2012, 55) on todennut, että edelleen naista ihannoidaan äitinä ja äitiyden nurjaa puolta pyritään vähättelemään. Berg (2008, 24) on esittänyt tiiviisti, että kulttuuristen odotusten mukaan ihanteellinen äiti on melko nuori, mutta kokenut ja varma sekä hänellä tulee olla jotain omaa, lapsesta erillistä elämää siitä huolimatta,

että äidin tulisi ensisijaisesti omistautua lapselleen ja perheelleen. Myös Prikhidko ja Swank (2018, 278) ovat huomanneet erilaisten äitiyttä sosiaalisessa kontekstissa tutkivien tutkimusten yhdistävänä tuloksena sen, että äidin tulisi omistaa mahdollisimman paljon aikaa ja energiaa lapsilleen.

Institutionaalaisesta äitiydestä puhuttaessa on huomioitava teemaan liittyvät yhteiskunnalliset muutokset. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on alettu kiinnittää huomiota ympäri maailman ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttaminen onkin esimerkiksi yksi Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoitteista (United Nations 2021). Randi S. Cowdery ja Carmen Knudson-Martin (2005) ovat tutkineet sitä, miten sukupuolten tasa-arvo liittyy äitiyden rakentamiseen parien päivittäisessä vuorovaikutuksessa. Heidän tutkimuksensa tuloksissa identifioitui kaksi äitiyden mallia, jotka olivat äitiys sukupuolisidonnaisena lahjakkuutena ja äitiys tietoisena yhteistyönä. Tutkimuksessaan he havaitsivat, että uskomus äitien ainutlaatuisesta yhteydestä lapsiin on olennainen osa prosessia, joka ylläpitää äitiyttä sukupuolen lahjakkuutena ja joka johtaa lastenhoitoon liittyvien tehtävien epätasa-arvoiseen jakautumiseen parien kesken, vaikka se ei olisikaan tarkoituksena.

Suomalaisessa yhteiskunnassa naisten asemaa on alettu parantaa jo 1800-luvulla (THL 2021). Viimeaikaisia merkittäviä muutoksia ovat olleet avioliittolain (234/1929) ja äitiyslain (253/2018) uudistukset. Avioliittolakia (234/1929) uudistettiin niin, että vuodesta 2017 alkaen samaa sukupuolta olevat parit ovat voineet solmia keskenään avioliiton. Vuonna 2019 tuli voimaan uudistettu äitiyslaki (253/2018), jonka tarkoituksena on parantaa samaa sukupuolta olevien parien asemaa juridisesti. Lakiuudistus mahdollistaa naispariskunnan molemmille osapuolille juridisen vanhemmuuden silloin, kun perheeseen syntyy lapsi keinohedelmöityshoitojen avulla (äitiyslaki 253/2018). Lapsellisten naisavioparien määrä nousi vuoden 2017 aikana nolasta 383 pariin ja vuonna 2020 näiden avioparien määrä oli jo 658 (tilastokeskus 2021 3). Nyky-yhteiskunnassa samassa perheessä voi olla siis yhden äidin sijaan kaksi äitiä, tai perhe voi koostua yhtä hyvin myös isien ja lasten muodostamasta kokonaisuudesta.

Kuten Berg (2008, 15) kuvaa, äitiys ymmärretään yksityiseksi ja kotiin kuuluvaksi elämän alueeksi, mutta se herättää julkista kiinnostusta ja jopa huolta silloin, kun naiset näyttävät epäonnistuneen äitiyden tehtävässään tai toimivat äitiyden ideologisia odotuksia vastaan. Äitiydestä annetaan ohjeita ja äideistä rakennetaan ihannekuvaa, ideologiaa. Äitiys on kuitenkin kulttuuriin ja aikaan sidoksissa oleva ilmiö, ja äidit itse ovat tämän ilmiön

todellisuuden tuottajia. Siksi koen tärkeäksi tarkastella äitiyttä instituution lisäksi myös kokemuksellisena ulottuvuutena.

2.2 Kokemuksellinen äitiys

Äitiys on instituution lisäksi myös naisen yksilöllinen kokemus (Rich 1979). Eija Sevon (2005, 461) on todennut, että nykyisin äitiys on valinta, ei kohtalo. Suvi Krokin (2009) yksinhuoltajaäitien marginaaliasemaa koskevasta väitöskirjatutkimuksesta selviää, että äidit pitävät äitiyttä ensisijaisena identiteettinään tai ovat rakentaneet identiteettiään yksilöinä äitiyden varaan. Yhdeksi keskeiseksi äitien kokemukseksi äitiydestä nousee lapsesta huolehtijan rooli läsnäolon keinoin. Äidit kokevat äitiyden myös kokonaisvaltaisena otteena maailmaan, jota Krok kutsuu äitiyden uudeksi maailmaksi. Äitiystapaisuus -termillä Krok kuvaa sitä, kuinka äitiys on erottamaton osa arjessa olemisen tapaa, eikä sitä eroteta erilliseksi vaatimukseksi. Tutkimuksessa haastateltavat äidit kertoivat kokemuksistaan liittäen ne ajatukseen siitä, millainen on heidän mielestään hyvä äiti ja näiden hyvän äitiyden vaatimusten kanssa he kamppailevat. Äidit kokevat, että äitiys asettaa heidät yhteiskunnan keskiöön ja että äitiys koskettaa heidän elämässään kaikkea. (Emt., 67–88.)

Kokemukset äitiydestä eivät ole vain positiivisia. Äidit kokevat olevansa ylikuormittuneita siitä, mitä kaikkea he lukevat ja näkevät kirjoista ja sosiaalisesta mediasta lastenkasvatukseen liittyen. Tämä herättää äideissä epävarmuutta omaa äitiyttään kohtaan. (Prikhidko & Swank 2018, 281.) Mirja Sinkkonen (2001, 40) on kirjoittanut, että kaikki äidit kokevat syyllisyyttä jostakin. Sinkkonen toteaa myös, että synnytyksen jälkeen jokainen äiti kokee lievää masennusta, mikä johtuneu uuden tilanteen aiheuttamista ristiriidoista tai vauvan aiheuttamasta uupumuksesta (Emt., 40). Cacciatore ja Janhunen (2008, 19) ovat tutkimusaineistostaan huomanneet, että äidit kokevat vaikeaksi negatiivisista tunteista puhumisen. Tämä on huolestuttavaa, sillä esimerkiksi Prikhidko ja Swank (2018, 282) tuovat esiin, että äidit, jotka eivät hallitse tunteitaan, voivat kohdistaa vihaa joko itseensä tai lapseensa.

Äitien kokemukset kietoutuvat osaksi heidän omia ihannekuviaan äitiydestä, erityisesti tilanteissa, kun he ovat kokeneet itsensä huonoiksi äideiksi ja silloin, kun näkevät itsensä onnistuneen jossain (Cacciatore & Janhunen 2008, 12). Sinkkosen (2001, 88) mukaan äidit voivat itse idealisoida äitiyttään, mutta tätä idealisoimaansa täydellisen äidin mallia tavoitellessaan he saattavat sivuuttaa lapsen todelliset tarpeet. Paineet täydelliseen äitiyteen ja

tästä johtuva syyllisyys ovat haitallisia äideille riippumatta siitä, hyväksyvätkö he äitiysideologioita vai eivät (Henderson, Harmon & Newman 2016, 512).

Äidit itse äiteinä toimiessaan tuottavat ja uudistavat heitä ohjaavia ja rajoittavia kulttuurisia odotuksia. Äidit ovat kuitenkin hyvin yksin äitiydelle osoitettujen kohtuuden ja sopivuuden rajojen löytämisessä, tunnistamisessa ja sijoittamisessa. (Berg 2008, 22, 24.) Myös Janhunen (2008, 10) on tutkimuksensa kirjoitusaineistosta huomannut, että äidit kuvaavat yksinäisyyttä, mutta tällä yksinäisyydellä he tarkoittavat yksin vastuussa olemista. Yhteiskunnan ylläpitämä äitiyden instituutio ja mielikuvat hyvästä äitiydestä luovat äideille paineita ja tavoitteen kiiltokuvaäitinä olemisesta. Epärealistiset tavoitteet kuitenkin johtavat siihen, että äidit kokevat suuria pettymyksiä, turhautumista ja itsesyytöksiä. (Cacciatore & Janhunen 2008, 12.) Ristiriidat äitiyden vaatimusten ja koetun äitiyden välillä voivat herättää äidissä vihaa tai jopa vihaa lasta kohtaan ja halun purkaa sitä aggressiivisesti näyttääkseen turhautuneisuutensa (Lax 2018, 2). Juvakka (2000, 11) on kuitenkin todennut, että äidillä on oikeus etsiä omia tapojaan olla äiti ja antaa itselleen aikaa löytää äitiys itsestään, sillä äitiyteen kasvaminen vie oman aikansa.

2.3 Äidin ja lapsen välinen kiintymyssuhde

Äitiyskokemuksen ja -instituution rinnalle on viime aikoina nostettu Sharon Haysia (1996) mukaillen intensiivisen äitiyden ideaalia (mm. Rokkonen 2020; Lehto 2019; Mustomäki & Siihto 2019), jossa korostetaan ajatusta lapsen ainutlaatuisuudesta, haavoittuvuudesta sekä äidinhoivan ensiarvoisuudesta. Äitiyden intensiivisyys näkyy tämän ajan äitiydessä sen monin tavoin tiiviin ja lähelle tulevan olemuksen vuoksi. Äitiydelle halutaan omistautua ja läheinen ja jatkuva tunneyhteys lapseen korostuu, kun äidin paikan nähdään olevan pienen lapsen kanssa kotona ja äideiltä odotetaan jatkuvaa emotionaalista läsnäoloa. (Rokkonen 2020, 32, 33.) Intensiivisen äitiyden voidaan ajatella kiteytettynä tarkoittavan ajatusta siitä, että äiti on päävastuussa lapsestaan, jonka tulevaisuus määrittyy lapsuuden kokemusten kautta (Hays 1996).

Kiintymyssuhdeteorian tarkoituksena on käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa tunnesiteitä muihin ihmisiin (Bowlby, 1979, 127). Lapsella on synnynnäinen tarve kiinnittyä hoivaajaansa, sillä se on suorastaan hengissä säilymisen ehto (Sinkkonen 2018, 38).

Kiintymyssuhdeteoreettisessa kehyksessä äitiys määritellään ensisijaisesti lapsen ja äidin väliseksi kiintymys- ja identifikaatiosuhteeksi (Valkonen 1995, 4). Äidin ja lapsen välille syntyy kiintymyssuhde vauvan ollessa vielä kohdussa. Vanhemmat ajattelevat lapsen omana

persoonanaan ja sikiövauva oppii tuntemaan vanhempiansa ääniä ja tapoja jo kohdussa. Vauvalla on luontainen, henkiinjäämisen tarpeeseen perustuva kyky kiinnittyä häntä hoitavaan aikuiseen samoin kuin aikuisen kiinnittyminen lapseen. Jokainen kiintymyssuhde on ainutlaatuinen. Kiintymyssuhteen merkitys aktivoituu silloin, kun ihmisellä tarve ylläpitää turvallisuuden tunnettaan. (Holm & Turunen 2005, 17–19.)

Tavallisesti äiti on vauvalle ensisijainen kiintymyskohde. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä rajallisemmat ovat hänen mahdollisuutensa useiden kiintymyssuhteiden ylläpitämiseen. Äidin ja vauvan välisiä kiintymyssuhteen elementtejä ovat muun muassa tuokset, ihokosketukset ja kuulohavainnot. Jos perheessä on kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa, hakee lapsi lohdutusta useammin äidiltä kuin isältä. (Sinkkonen 2018, 39, 49.)

Kiintymysvanhemmuuden käytännöt, kuten pitkä imetys ja yhdessä nukkuminen, nähdään usein osana intensiivistä äitiyttä (Lehto 2019; Rokkonen 2015). Rokkosen (2020, 33) mukaan intensiivinen äitiys voi näyttäytyä myös perheen yhteisen ajan ja taloudellisten resurssien priorisoimisella lasten harrastuksiin.

Lapsen sairastuessa pitkäaikaissairauteen voi lapsen ja hoidosta päävastuun kantavan vanhemman, eli useimmiten äidin, välinen kiintymyssuhde muuttua huomattavasti. Separaatio ja menetys ovat käsitteitä, jotka liittyvät kiintymysteoriaan. Esimerkiksi oman lapsen saattohoito on tilanne, jossa vanhempi kokee erityisen kipeältä tuntuvan kiintymyskohteen menetyksen. (Sinkkonen 2018, 189–191.) Aiemmin on ajateltu, että surun tehtävä on katkaista kiintymyssuhde ja tunnesiteet. Nykyisin ajatusmaailma on muuttunut ja perusymmärrys surusta on, että sen tarkoituksena ei ole katkaista kiintymyssuhdetta, vaan kiintymyssuhde muuttuu kiintymyssuhteen toisen osapuolen kuoleman johdosta, jolloin siitä tulee muistosuhde. (Itkonen 2020, 14, 15.) Läheisen menehtyessä voi sureva kohdata ristiriitaisia tunteita liittyen kuoleman tosiasiana hyväksymiseen. Sureva voi kokea, että tämä unohtaa tai pettää menehtyneen, jos hän hyväksyy kuoleman. On kuitenkin muistettava, että kuoleman tosiasiana hyväksyminen ei merkitse surevan ja vainajan suhteen päättymistä. (Pojjula 2002, 41.)

Kuollutta läheistään surevalla on edelleen yhteys vainajaan ja hän rakentaa mielessään käsityksiä ja ajatuksia kuolleesta (Silverman & Klass 1996, 16; Poijula 2002, 41). Läheisen menehtymistä sureva saattaa ylläpitää tunnesidettä menehtyneeseen eri tavoin, esimerkiksi säilyttämällä menehtyneen tavaroita tai aistimalla vainajan läsnäolon jollakin tapaa erilaisissa tilanteissa. Tunnesiteen ylläpitämiseen on havaittu vaikuttavan muun muassa surevan

persoonaa ja perhetilanne. Hankalat tai ristiriitaiset muistot voivat vaikeuttaa tunnesiteen ylläpitämistä. (Vähäkangas 2020, 52.) Lapsen kuoltua vanhemman ja menehtyneen lapsen välisen suhteen laatu on tärkeä asia. Jos vanhemmat kokevat, että suhde lapseen lapsen elossa ollessa olisi voinut olla toisenlainen kuin se oli, voi se vaikeuttaa vanhemman surua. (Ruishalme & Saaristo 2007, 58.) Sureva voi kuitenkin pyrkiä muuttamaan tunnesidettä vainajaan (Vähäkangas 2020, 52).

Eeva Jokinen (1996, 124) on käyttänyt teoksessaan käsitettä ”äitiyden toteuttaminen”. Esiin nousee kiinnostava kysymys siitä, miten kuolleen lapsen äiti toteuttaa äitiyttä vai voiko äitiyttä toteuttaa enää ollenkaan, jos ainoa lapsi on kuollut. Berg (2008, 23) on todennut, että omalla äitinä olemisellaan äidit uusintavat tai rikkovat vanhoja ja toisaalta luovat uudenlaisia äitiyden käytäntöjä ja määrittelytapoja. Tämän perusteella äitiyden voidaan ajatella jatkuvan myös lapsen kuoleman jälkeen, se vain muuttaa muotoaan ja kuolleen lapsen äiti luo uudenlaisen määrittelytavan äitiydelle. Koska äitiys on myös naisen yksilöllinen kokemus (Oakley 1979), voi kuolleen lapsen äiti toisaalta kokea oman äitiytensä loppuneen lapsen kuolemaan. Lapsensa kuoleman kohdannut äiti voi toivoa tulevansa vielä raskaaksi ja saavansa lapsen. Kuolleen lapsen muiston kunnioittaminen, äidin oma arvio kyvystä uuteen raskauteen ja varautuminen mahdolliseen uuteen menetykseen ovat asioita, joita lapsensa kuoleman kohdanneet vanhemmat joutuvat pohtimaan uutta raskautta suunnitellessaan (Lee, McKenzie-McHarg, Horsch 2013, 436, 437).

3 Traumaattiset kriisit

3.1 Trauma, kriisi ja traumaattinen kriisi

Suurin osa ihmisistä kokee jossain vaiheessa elämäänsä traumaattisen tapahtuman (James, Lau-Zhu, Clark, Visser, Hagenaars & Holmes 2016, 107). Trauma voi olla fyysinen, psyykinen, sosiaalinen, seksuaalinen tai emotionaalinen ja se voidaan kokea missä elämänvaiheessa tahansa (Fugate-Whitlock 2018, 843). Traumaattiset tapahtumat jaetaan tyypillisesti kahteen alaryhmään, jotka ovat I-typin trauma ja II-typin trauma. I-typin traumasta puhuttaessa tarkoitetaan yksittäistä traumatapahtumaa ja II-typin traumasta on kyse silloin, kun ihminen on joutunut kokemaan pitkäaikaista ja toistuvaa traumatisoitumista, kuten perheväkivaltaa tai koulukiusaamista. (Samulin 2007, 15.) Kun ihminen kokee tapahtuman, jonka aiheuttama psyykinen kipua on yksilölle liikaa, alkaa mieli suojaamaan ihmistä. Reaktiot eivät lähde etenemään, vaan psyykkistä kipua aiheuttavat tapahtumat tai sen osat lukittuvat kehoon ja mieleen. Tätä kutsutaan traumaksi ja traumatisoitumisen aiheuttamaksi rakenteelliseksi dissosiaatioksi. (Palosaari 2007, 26.)

Traumaperäinen stressihäiriö voi syntyä yksilölle traumaattisen tapahtuman seurauksena. Tästä puhutaan silloin, kun henkilö on kokenut traumaattisen tapahtuman, joka voisi todennäköisesti aiheuttaa voimakasta ahdistusta kenelle tahansa. Oireita traumaperäisessä stressihäiriössä ovat toistuvat ahdistavat muistikuvat traumaattisesta tapahtumasta, voimakkaat takauumat ja painajaisunet. (Käypähoito 2020.) Traumaperäinen stressihäiriö altistaa yksilön myös muille psykiatrisille häiriöille, kuten alkoholismille ja masennustiloille (Henriksson & Huttunen 2000, 2255). Traumaperäinen stressihäiriö voi vaatia ammattilaisen antamaa hoitoa. Lieviä traumaperäisiä stressihäiriöitä on mahdollista hoitaa perusterveydenhuollossa, mutta pitkäaikaisemmat, vaikeat ja toimintakykyä haittaavat stressihäiriöt hoidetaan psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Usein hoitomuotona käytetään psykoterapiaa. (Käypähoito 2020.)

Kriisi on jokin tapahtuma ja sen välitön seuraus ihmisessä (Palosaari 2007, 23). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (2009, 61) on määritellyt sen olevan tapahtumien tavanomaisessa kulussa tapahtuva huomattava, yleensä äkillinen muutos, joka aiheuttaa psyykkisiä reaktioita yksilön selviytymiskeinojen ollessa riittämättömiä. Cullberg (1996, 17) on omassa määritelmässään maininnut kriisin piirteeksi myös tilanteen hallitsemattomuuden ja mahdottomuuden ymmärtää tapahtunutta.

Kriisit voidaan jakaa karkealla jaolla kehitys- eli elämänkriiseihin sekä äkillisiin eli traumaattisiin kriiseihin (Tahkola 2020, 105). Kehityskriiseihin kuuluu luonnolliseen kehityskulkuun kuuluvia ongelmallisia tilanteita, kuten vauvan saaminen ja vanhuuseläke. Elämänkriisiin kuuluu pitkäkestoisia räsitusilanteita, joita ei satu kaikille, kuten avioero tai työuupumus. Äkillisen kriisin osa-alueeseen kuuluvat yllätykselliset, äkilliset ja epätavallisen voimakkaat tapahtumat, jotka tuottaisivat kärsimystä kenelle tahansa, kuten liikenne- tai muut onnettomuudet, odottamaton irtisanominen tai vammautuminen. Äkillisestä kriisistä käytetään usein myös käsitettä traumaattinen kriisi. (Palosaari 2007, 23–25.) Traumaattisessa kriisissä tyypillistä on tilanteen yllättävyys ja kontrolloimattomuus ja ne voidaan jakaa arkielämän traumaattisiin kriiseihin, normaaliajan häiriötilanteisiin ja erityistilanteisiin sekä suuronnettomuuksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 10.)

Traumaattinen kriisi poikkeaa muista kriiseistä. Siinä kaikki tapahtuu ajallisesti tiivistetympinä ja lyhyemmässä ajassa kuin muunlaisissa kriiseissä. Äkillisyytensä ja odottamattomuutensa vuoksi traumaattisesta kriisistä kärsivän elämässä saattaa syntyä psyykinen kaaos, joka voi ilmetä tasapainottomuutena ja sekasortona. (Ruishalme & Saaristo 2007, 37.) Traumaattinen kriisi voi aiheuttaa psyykkisiä reaktioita useimmiten siitä syystä, ettei yksilön tavanomaiset selviytymis- ja sopeutumiskeinot ole riittäviä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 10). Potentiaalisia traumaattisen kriisin aiheuttajia ovat muun muassa väkivaltarikokset, luonnonkatastrofit, onnettomuudet ja kriisialttiit tilanteet, kuten läheisen kuolema tai syöpädiagnoosi (Yeager & Roberts 2015, 4).

Tyypillisiä psyykkisiä oireita, joita traumaattisen kriisin kohdanneet kokevat, ovat esimerkiksi ahdistuneisuus- ja masennusoireet, univaikeudet, vireystilan kohoaminen ja välttämiskäyttäytyminen, joka kohdistetaan traumaattiseen tapahtumaan tai siitä muistuttaviin tilanteisiin. Myös erilaiset pelko-oireet ja päihteidenkäytön lisääntyminen ovat mahdollisia traumaattisen kriisin oireita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 11.)

3.2 Traumaattisen kriisin vaiheet

Cullberg (1991) on jäsentänyt kriisin käsittelyvaiheet neljään osaan. Saari (2000, 41–68) on soveltanut käsittelyvaiheita akuuttien traumaattisten kokemusten käsittelyyn. Kriisin vaiheiden jako auttaa kriisin kohdanneen yksilön mahdollista työntekijää tukemaan asiakastaan toipumisprosessissa (Ollikainen 2009, 67).

Ensimmäinen vaihe on psyykkinen sokki, joka ilmenee välittömästi kriisin tapahduttua tai silloin, kun ihminen tulee tietoiseksi tapahtuneesta kriisistä. Psyykkinen sokki tähtää henkiinjäämiseen. Tässä vaiheessa tapahtumasta saadut tiedot tai kokemukset eivät tunnu todelta. (Saari 2000, 42.) Sokki puuduttaa ihmisen sietämättömiä tunteita (Palosaari 2007, 54). Sökkivaiheessa olevaan ihmiseen tekee voimakkaan vaikutuksen ihmiset, joita hän kohtaa ja se, mitä he sanovat. Ihminen voi muistaa loppuelämänsä ajan muutaman minuutin sisällä kriisin tapahduttua käydyt keskustelut. Psyykkisessä sokissa ihmisen kyky tehdä päätöksiä heikkenee tai uupuu kokonaan. He pystyvät toimimaan, mutta saattavat tarvita neuvoja ja ohjeita siitä, miten tulee toimia. (Saari 2000, 43–47.) Sokki auttaa yksilöä toimimaan enimmäkseen tarkoituksenmukaisesti. (Palosaari 2007, 54–56.) Sokissa olevaa ihmistä ei tulisi koskaan jättää yksin (Tahkola 2020, 106).

Toinen vaihe on reaktiovaihe. Reaktiovaiheessa vaara ja uhkatilanne ovat jo ohi ja ihminen tuntee olevansa turvassa. Tässä vaiheessa ihminen tulee tietoiseksi tapahtuneesta ja sen merkityksestä omalle elämälle. (Saari 2000, 52, 53.) Yksilö voi kokea muistivälähdyksiä tapahtuneesta, joissa on kysymyksenä pirstaloituneiden aistihavaintojen toistuvuus (Palosaari 2007, 63). Tunteet palaavat psyykkisen sokin jälkeen ja tunteiden myllerrys on tyypillistä. Ihminen voi kokea surua, ahdistusta, epätoivoa ja syyllisyyttä tapahtuneesta. Myös vihan ja aggression tunteet ovat tavanomaisia, kuten myös häpeä, avuttomuus ja hämmennys. Yksilö saattaa etsiä syyllisiä tapahtuneelle, se suojaa ihmistä hänen omilta vaikeilta tunteiltaan. Ihminen saattaa kokea myös pelon tunnetta ja alkaa pelkäämään läheisten ihmisten puolesta traumaattisen kriisin jälkeen. Pelot voivat olla irrationaalisia ja voimakkaita. Ihminen voi kokea myös voimakkaita somaattisia reaktioita, kuten vapinaa, pahoinvointia, kuvotusta ja sydänvaivoja sekä lihassärkyä, huimausta, väsymystä ja univaikeuksia. (Saari 2000, 53–56.) Kyse on sokin sulkemien fyysisten reaktioiden laukeamisesta (Palosaari 2007, 64).

Reaktiovaiheesta seuraavana on työstämis- ja käsittelyvaihe, jossa traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessi muuttaa luonnettaan. Tässä vaiheessa ihminen ei ehkä enää haluakaan puhua kokemastaan kriisistä, hän voi tuntea, ettei enää jaksaa puhua. Puhumisen sijaan kokemuksen käsittely jatkuu omassa mielessä ja käsittelyprosessi hidastuu. Tapahtunutta käsitellään joko tiedostetusti tai tiedostamatta. (Saari 2000, 60–63.) Tässä vaiheessa ominaista on oikea luopuminen. Yksilön tulee erottaa se, mitä asioita ei voi muuttaa ja mitkä on hyväksyttävä tapahtuneeksi. (Palosaari 2007, 65, 66.) Kriisin tapahtumat voivat olla jatkuvasti uhrin mielessä. Kuitenkin jossakin vaiheessa tulee hetki, kun mielen täyttää jokin muu asia. Suruprosessi edistyy sitä mukaan, kun näitä hetkiä tulee lisää. Syvässä surussa elävälle pystyy

sen kautta osoittamaan, että edistystä tapahtuu, vaikkei sureva sitä itse huomaisikaan. Voimakkaat tunteet eivät häviä, vaikka niitä kokeekin koko ajan vähemmän. Ihmisen elämässä on asioita, jotka voivat tuoda mieleen tapahtuneen kriisin, jolloin tunteet purkautuvat jälleen. Tässä kriisin vaiheessa tyypillisiä oireita ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet, tarkkaavaisuuden häiriöt sekä joustokyvyn häviäminen ja ärtyneisyys. Tämän vuoksi ihmissuhteet saattavat joutua koetukselle tässä vaiheessa. (Saari 2000, 61–64.) Yksilö voi kokea, että hänen kokemansa traumaattinen tapahtuma on auttanut häntä asettamaan elämänarvonsa uuteen järjestykseen, jolloin muut, ehkä traagisetkaan tapahtumat, eivät tunnu enää niin vaikeilta kohdata ja hyväksyä. Inhimilliset mittasuhteet palaavat kuitenkin useimmiten toipumisen edetessä. (Palosaari 2007, 66, 67.)

Viimeisenä vaiheena on uudelleen orientoitumisen vaihe. Traumaattisen kriisin kokenut ihminen alkaa vähitellen hyväksyä tapahtunutta ja sen kautta alkaa sopeutuminen tapahtuman tuomiin muutoksiin elämässä. Tämä kehitys tapahtuu vähitellen ja usein yksilö ei tätä itse huomaa. Aluksi kiinnostus muihin ihmisiin ja asioihin saattaa olla vähäistä ja sen takia yksilö joutuu pakottamaan itseään olemaan kiinnostunut. Kuitenkin aito kiinnostus muihin asioihin lisääntyy vähitellen. Konkreettiset teot auttavat ihmistä luopumaan. Toisinaan ihmiset haluavat selviytyä vaikeista tunteista mahdollisimman nopeasti ja sitä pyritään edistämään esimerkiksi pikaisilla konkreettisilla järjestelyillä. Liian pikainen surusta ja mahdollisesta menetyksestä pois suuntautuminen ei välttämättä kuitenkaan ole hyväksi, sillä silloin ihminen torjuu ja kieltää itseltään hankalat ja vaikeat tunteet. Jokainen traumaattisen kriisin kokenut pääsee jossakin vaiheessa elämäänsä uudelleen orientoitumisen vaiheeseen, vaikka kriisin uhrista saattaa tuntua käsittelyprosessin aikana toisinaan siltä, ettei hän tule ikinä pääsemään asiasta yli. (Saari 2000, 67, 68.)

Taulukko 1. Kriisin kohdanneen yksilön reaktiot ja kriisiavun tarjoama tuki kussakin traumaattisen kriisin vaiheessa

	Kriisin kohdannut yksilö	Kriisiapu
Sokkivaihe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Rauhallisuus tai yliaktiivisuus ○ Ajattelukyvyn heikentyminen ○ Puutteellinen tilannehahmotuskyky ○ Apatia, lamaannus tai huumaantuminen ○ Mielen suojaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Perustarpeista huolehtiminen ○ Käytännön apu ja neuvonta ○ Aktiivinen kuuntelu ○ Läsnäolo ○ Käytettävissä oleminen ○ Kyky rauhoittaa ○ Annetaan mahdollisuus läpikäydä tapahtumaa
Reaktiovaihe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Voimakkaat tunnepurkaukset ○ Ruumiilliset oireet ○ Univaikeudet 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Tapahtuman herättämien ajatusten ja tunteiden käsittely, niin sanottu psykologinen jälkipuinti ○ Keskusteluapu ○ Vertaistuki
Työstämisvaihe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Surutyö 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Keskusteluapu
Uudelleen orientoitumisen vaihe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mahdollisuus suuntautua tulevaisuuteen ja uusiin asioihin 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vertaistuki ○ Kuntoutuskurssit

Mukaiillen; Saari & Hynninen 2010; Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 14–16; Samulin 2007, 20, 21

Yllä olevaan taulukkoon olen tiivistänyt kriisin kohdanneella yksilöllä tyypillisesti ilmeneviä reaktioita kussakin kriisin vaiheessa sekä kunkin kriisin vaiheen aikana toimivaksi havaittuja kriisiavun muotoja. Kyse on kriisi-interventiomallista, jonka interventiot ovat melko yleisesti tunnistettuja ja käytettyjä ammattilaisten keskuudessa, minkä huomasin taulukkoa kootessani useiden samankaltaista sisältöä sisältävien lähteiden (ks. taulukon 1 lähteet) sisällöistä.

Malcolm Payne (2014, 127) on esittänyt, että kriisi-interventiot ovat tärkeitä sosiaalityössä, sillä ne tarjoavat jäsenneiltyjä interventiomalleja, jotka käsittelevät selkeästi määriteltävissä olevaa ongelmaa ja ne tukevat aktiivista ponnistelua näiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Ammattilaisille kriisi-interventioteoria antaa prosessin tutkia ja ymmärtää tapahtumia, jotka näyttävät häiritsevän ihmisten tavanomaista kykyä hallita heihin vaikuttavia tilanteita (Payne 2014, 136). Paynen (2014, 129) mukaan haasteena kriisi-interventiössä on se, että sitä työssään käyttävät ammattilaiset saattavat yksinkertaistaa liikaa ihmisten elämän asioiden monimutkaisuutta, mikä voi johtaa siihen, etteivät ammattilaiset välttämättä kykene

tunnistamaan laajempia sosiaalisia kysymyksiä ja rakenteellisia puutteita, jotka ovat johtaneet ihmisen ongelmiin.

3.3 Traumaattisesta kriisistä selviytyminen

Selviytyminen on käsitteenä vakiintunut suomenkielisessä kirjallisuudessa kriisejä ja niistä toipumista käsiteltäessä (mm. Ruishalme & Saaristo 2007; Poijula 2002; Saari 2000). Tahkola (2020, 107) on käyttänyt käsitettä toipuminen kirjoittaessaan traumaattisesta kriisistä. Kuten edellä mainitussa lainauksessa käy ilmi, selviytymisen tarkoituksena on poistaa stressi tai uhka tai vähentää sen negatiivisia vaikutuksia yksilölle. Selviytyminen konkretisoituu erilaisten selviytymiskeinojen käyttämisenä (Laukkanen 2018, 9). Kriisistä selviäminen vie aikaa ja surulle tulee antaa tilaa (Ruishalme & Saaristo 2007, 115). Selviytymisen lisäksi voidaan käyttää käsitettä resilienssi, jolla tarkoitetaan kapasiteettia, jonka avulla ihminen pystyy hyödyntämään voimavaroja ja vahvuuksia, jotka ylläpitävät hänen hyvinvointiaan erilaisissa tilanteissa ja auttaa palautumaan kuormittavasta tilanteesta ja jatkamaan elämää (Koirikivi & Benjamin 2020). Resilienssin avulla ihminen sopeutuu vähitellen menetyksen muuttamaan elämäntilanteeseen yksilöllisen palautumiskykynsä ansiosta (Itkonen 2020, 16). Resilienssi on ominaisuus, jota voidaan kehittää muun muassa sillä, että kohtaa elämässään riittävän määrän vaikeuksia ja vastoinkäymisiä, saa tukea ja apua kohtaamiensa vaikeuksien käsittelyyn, saa selätettyä vaikeuksia elämässään ja sen kautta luottamusta siihen, että vaikeista tilanteista kykenee selviytymään (Saari & Hynninen 2010, 44).

Äkillisen järkyttävän kokemuksen jälkeen 2/3 osa kykenee selviytymään omin voimin ja ympäröivän sosiaalisen tuen avulla ilman asiantuntija-apua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 13). Hyvä hoito traumaattisen kriisin jälkeen estää trauman siirtymisen ylisukupolvisesti. Jos trauma ja sen aiheuttamat tunteet jäävät käsittelemättä, voivat pienetkin vastoinkäymiset murtaa yksilön selviytymiskeinot ja romahduttaa hyvinvoinnin myöhemmässä elämässä. (Ruishalme & Saaristo 2007, 86.) On havaittu, että aikuisenkin sisäänrakennetun kiintymyssuhteen laadulla on suuri merkitys yksilön haluun ja kykyyn ottaa vastaan muiden tarjoamaa apua ja tukea traumaattisessa tilanteessa. Kiintymyssuhteen laatu, eli turvallinen tai turvaton kiintymyssuhde, tarjoaa joko suojaa, kestäkykyä ja joustoa stressitilanteissa tai se voi kiintymyssuhteen ollessa turvaton vaikeuttaa traumatilanteesta selviämistä selviytymiskeinojen valikoiman ollessa riittämätön. (Holm & Turunen 2005, 19.)

Ihminen ei ole vain uhri silloinkaan, kun hän kohtaa traumaattisen tapahtuman, sillä pian tapahtuman jälkeen hän alkaa etsiä erilaisia tapoja selviytyä tapahtuneesta (Ruishalme &

Saaristo 2007, 88). Kriisissä entiset selviytymiskeinot eivät riitä traumasta selviytymiseen (Poijula 2002, 71). Ihmisissä on suunnattomasti voimavaroja, jotka käynnistyvät äärimmäisessä tilanteessa. Kun ihminen kokee elämässään traumaattisen kriisin, alkaa ihmisen sisäiset reagointi- ja käsittelymallit toimia automaattisesti ja ne myötävaikuttavat kriisin käsittelyn etenemiseen ja lisäävät käsittelyn tehokkuutta. Toisaalta osa automaattisista reagoitimmalleista saattaa olla käsittelyn esteenä tai vaikeuttajana. (Saari 2000, 41.) Esimerkiksi traumaattisen tilanteen aiheuttama ehdollistunut pelkoreaktio saa yksilön pelkäämään hänen ennen tapahtumaa neutraaleina pitämiään asioita. On myös mahdollista, että yksilö ei kykene yhdistämään traumaattista kokemustaan ajan kuluessa elämänsä historiaansa, minkä takia yksilö saattaa alkaa kehittää traumaperäisiä välttämisen- ja ylivireysmalleja. (Poijula 2002, 73.)

Kriisin kohdanneiden henkilöiden ammattiauttajien työssä on lähtökohtana aina kriisin uhrien selviytymisen tukeminen. Ammattiauttajat arvioivat asiakkaan selviytymiskykyä jatkuvasti ja hänen tulee tunnistaa ja ottaa vastuu siitä, mihin asiakas ei kykene. (Saari 2000, 107.) Ammattiauttaja osoittaa hyväksyntää ja toiveikkuutta avunsaajalle osoittaakseen, ettei tämän käynnissä oleva tunnemyllerrys ja uhkaavat tilanteet ole toivottomia. Lisäksi ammattilaisen tehtävä on luoda kriisissä olevaan henkilöön uskoa siitä, että hän itse kykenee selviytymään kriisistä menestyksekkäästi ja tulevaisuudessa heidän valmistautumisensa uusiin kriisitilanteisiin on mahdollisesti parempi. (Roberts & Yeager 2009, 40–47.) On tärkeää, että kriisin kohdannutta henkilöä tuetaan todellisuuden eli kriisin ja sen seurausten kohtaamisessa ja autetaan häntä ilmaisemaan tunteitaan (Cullberg 1991, 157). Kriisin aiheuttaneen tapahtuman asianmukainen käsittely ja faktatiedot tapahtumasta rauhoittavat, tuovat välineitä tunteiden hallintaan sekä pitävät kiinni realiteeteissa ja arjessa (Saari 2000, 109.) Kriisityössä voidaan hyödyntää erilaisia menetelmiä, kuten psykologisia purkukokouksia (defusing) tai psykologista jälkipuintia (debriefing), Niiden tavoitteena on tapahtuneen ja sen aiheuttamien reaktioiden käsittely. (Tahkola 2020, 107.)

Suomessa kriisin kohdanneen ihmisen on mahdollista saada tukea ja apua esimerkiksi kuntien tai kuntayhtymien organisoimien kriisipalveluiden kautta. Suomen Mielenterveysseura on myös perustanut kriisikeskuksia ympäri Suomen. (Saari & Hynninen 2010, 44.) Erilaisten kriisitoimenpiteiden tarkoituksena on vahvistaa kriisiin joutuneen tai traumatisoituneen ihmisen käytettävissä olevia selviytymismenetelmiä ja auttaa palauttamaan yksilön selviytymis- ja ongelmanratkaisukyky sekä tukea heitä tunteiden hallinnassa. Tavoitteena on myös vahvistaa yksilön resilienssiä. (Yeager & Roberts 2015, 5.)

4 Lapsen kuolema

4.1 Lapsen äkillinen ja ennalta tiedetty kuolema

Vuonna 2020 Suomessa kuoli 199 0–17-vuotiasta lasta, joista poikia oli 121 ja tyttöjä 78. (Tilastokeskus 2021 2) Viimeisen 20 vuoden aikana alaikäisten kuolleiden määrä on Suomessa puolittunut. Suomalaisten lasten yleisimpiä kuolinsyitä ovat synnynnäiset epämuodostumat, syövät ja tapaturmat. (Aho 2020, 77.)

Länsimaissa on tyypillistä, että kuolemasta puhumista vältellään. Kuoleamisen, kuoleman ja surun lähellä vaietaan. Länsimaista yhteiskunta on kuvailtu kuolemakielteiseksi. Tätä korostaa ennestään se, että nykyisin valtaosa kuolemista tapahtuu sairaaloissa tai hoitolaitoksissa. Suuri osa keski-ikäisistäkään ihmisistä ei ole nähnyt kuollutta. (Ylikarjula 2008, 10, 11.)

Vastahakoisuus kuolemasta puhumiseen lapsen kanssa voi syntyä vanhemman oman kuolemanpelon kautta (Cullberg 1991, 47). Väisänen (1999, 7) on kirjoittanut, että lapsen mukana katoaa vuosien toivo ja ilo. Lapsen kuoleman myötä vanhempi menettää osan omaa tulevaisuuttaan (Ylikarjula 2008, 29). Kun lapsi, vanhemman elämänjatkumo (Laakso & Paunonen-Ilmonen 2001, 69) menehtyy, järkkyy perheen tasapaino ja vanhemmat voivat kokea maailman muuttuvan turvattomaksi paikaksi (Ylikarjula 2008, 29).

Ylikarjula (2008, 15) on todennut, että yleensä kuoleman äkillisyys ja odottamattomuus vaikuttavat syvästi jälkeenjääviin. Lapsen kuollessa äkillisesti, voi vanhempien trauma liittyä kuolintavan traagisuuteen tai kuoleman ennakoimattomuuteen (Aho 2020, 82). Lapsi voi menehtyä yllättäen kätkytkuolemaan, nopeasti edenneeseen sairauteen, sairauskohtaukseen, diagnosoimattomaan sairauteen, tapaturmaan, onnettomuuteen, luonnon katastrofin seurauksena, henkirikoksen uhrina tai lapsi voi riistää hengen itse itseltään. Ylikarjulan (2008, 32) mukaan vanhemmille vaikeimpia menetyksiä on varttuneemman lapsen menettäminen onnettomuuden yhteydessä. Lapsen äkillinen kuolema kodin ulkopuolella on erityisen vaikea, koska tapahtunutta on vaikea uskoa todeksi. Lapsen epätavallinen kuolema kasvattavat surun ja luopumisen tuskaa ennestään. (Ruishalme & Saaristo 2007, 58.) Myös kätkytkuolema on yksi julmimmista menetyksistä perheelle (Väisänen 1999, 28). Äkillisesti kuollutta ei ole mahdollisuutta hyvästellä. Lisäksi äkilliseen kuolemaan voi liittyä toissijaisia menetyksiä ja tällaiset sekundaariset menetykset aiheuttavat surevan taakan kasautumista. Toissijaisilla menetyksillä tarkoitetaan esimerkiksi tulevaisuuden näköalojen menettämistä tai rahallista menetystä. (Poijula 2002, 69.)

Lapsia kuolee myös erilaisiin sairauksiin. Tilastokeskuksen (2020) mukaan synnynnäiset epämuodostumat ja muut kromosomipoikkeavuudet, syövät ja kasvaimet olivat vuonna 2019 yleisimpiä kuolemaan johtavia sairauksia suomalaisten 0–14-vuotiaiden joukossa. Keskustelu ja avoimuus ovat tärkeitä myös lapsen kuolemaan johtavassa sairastumistapauksessa. Lapset itse arvostavat avoimuutta. Puhumattomuus saattaa johtaa siihen, että lapsi kokee sairastumisen ja lähestyvän kuoleman tuottaman yksinäisyyden tunteen lisäksi yksinäisyyttä myös siitä, että hän ei voi puhua läheistensä kanssa avoimesti kuolemasta. On tyypillistä, että lapsi ymmärtää kuolevansa jo paljon ennen kuin hän itse pystyy ilmaisemaan sitä. (Ylikarjula 2008, 26, 27.) Holmin ja Turusen (2005, 14) mukaan lapsi alkaa kuudennen ikävuoden aikana ymmärtää, että kuollut on kuollut. Tässä ikävaiheessa se, että lapsi itse joskus tulee kuolemaan, voi lapsesta tuntua vielä mahdottomalta (Emt., 14). Vanhemmalle lapsen kuolemaan johtava sairastumisessa sureminenkin on vaikeaa. Traumaattisia kokemuksia kertyy lisää sairauden edetessä. Vanhempi joutuu olemaan jatkuvasti varuillaan ollessaan epätietoinen siitä, mitä vastaan seuraavaksi tulee suojautua. (Väisänen 1999, 33.) Toisaalta, jos lapsi on niin sairas, että hänen kuolemansa on ennakoitavissa, ehtivät vanhemmat jollain tasolla käsitellä ennalta tunteitaan ja ajatuksiaan liittyen lapsen kuolemaan. Ennalta tiedetty kuolema antaa vanhemmille mahdollisuuden myös hyvästien jättämiseen ja läsnäoloon kuolinhetkellä. (Aho 2020, 83.)

4.2 Lapsen kuolema traumaattisena kriisinä

Yleensä aina uhrin ollessa lapsi, ovat reaktiot tapahtumaan voimakkaita. Tällainen tapaus voi koskettaa täysin ulkopuolisiakin ihmisiä psyykkisesti, erityisesti niitä, joilla on omiakin lapsia. Läheisen ihmisen menetyksen kokeneet luetaan myös traumaattisen tapahtuman uhreiksi. Kuollut lapsi on primaari uhri ja jälkeen jääneet läheiset sekundaarisia uhreja. (Saari 2000, 35–39.) Perheenjäsenen kuolemaa surraan yksilöllisesti, mutta myös kollektiivisesti perheenä. Jokaisella perheenjäsenellä on ollut oma ainutlaatuinen suhteensa kuolleeseen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 53.) Kun menetetään läheinen ihminen yllättäen tavalla, johon ei ole osattu mitenkään varautua, eletään ensin äkkireaktiot, joista palataan omassa aikataulussa (Palosaari 2007, 25). Traumaattiset tilanteet voivat laukaista tai pahentaa erilaisia mielenterveyden häiriöitä. Kuormituksen määrä ja sen ajallinen ilmaantuvuus vaikuttavat siihen, paljonko sopeutumiskyky kuormittuu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 10.)

Vanhemman reaktiot ja kuormituksen määrä voivat siis vaihdella sen mukaan, kuoleeko lapsi äkillisesti ja odottamatta vai onko lapsen menehtyminen ollut tiedossa jo ennen kuolemaa.

Omaisille suositellaan vainajan katsomista, sillä niin omaiset voivat jättää vainajalle konkreettiset hyvästit. Tarkoituksena on kohdata fyysinen todellisuus, jonka kuoleman hetki menehtyneelle tuotti. Vainajan katsominen tapahtuu omaisilla usein sokkivaiheessa tai reaktioiden juuri alkaessa. Tärkeää vainajan katsomisesta tekee se, että usein omaiset voivat alkaa luoda virheellisiä mielikuvia vainajasta, jos he eivät kohtaa todellisuutta. Virheelliset mielikuvat voivat traumatisoida ihmisiä ja kerran kiinnittyttyään traumatisoivia mielikuvia on vaikea purkaa. Omaisen halutessa katsoa vainajaa on tärkeää pitää huolta siitä, että katsoja selviää kokemuksesta eteenpäin niissäkin tilanteissa, kun se osoittautuu yllättävän rankaksi kokemukseksi. (Palosaari 2007, 96, 97.) Myös vauvan syntyessä kuolleena tai vauvan kuollessa pian syntymän jälkeen olisi tärkeää, että vanhemmat voisivat kohdata ja hyvästellä vauvan. Vauvan katsominen ja sylissä pitäminen, vauvan arkkuun laittaminen sekä konkreettisten muistojen kerääminen ovat tärkeitä rituaaleja, jotka auttavat vanhempia käsittelemään lapsen menehtymiseen liittyviä tunteita. (Aho 2020, 83.)

Lapsen kuolema voi romahduttaa vanhempien maailmankuvaa ja oletuksia siitä, että lapset voivat kuolla ja kuolevat toisinaan ennen vanhempiaan. Kun lapsi kuolee, jäävät vanhemmat elämään ilman lapsen fyysistä läsnäoloa. Muistot, toiveet ja unelmat jäävät vanhempien elämään. Lapsen kuolema voi muuttaa vanhempien rooleja. Jos kuollut lapsi oli vanhempien ainoa lapsi, muuttaa kuolema parin asemaa vanhemmista lapsettomaksi pariaksi. (Mun & Ow 2017, 307.) Lapsen kuolema koettelee parisuhdetta esimerkiksi muuttamalla osapuolten käyttäytymistä ja toimintatapoja. Muun muassa elämän arvoissa tapahtuvat muutokset ja seksuaalinen haluttomuus ovat mahdollisia surua seuraavia asioita, jotka voivat vaikuttaa parisuhteeseen. Lapsen kuoleman aiheuttama suru voi horjuttaa vanhempien psyykkistä hyvinvointia. Päihteidenkäyttö tai väkivaltainen käyttäytyminen voivat olla seurauksia lapsen kuolemasta. Parisuhteen muutosten lisäksi lapsen kuolema muuttaa koko perhettä jättäen siihen tyhjän tilan. Perheenjäsenten vuorovaikutussuhteet ja perhedynamiikka muuttuvat ja perheenjäsenten välisillä emotionaalisilla suhteilla on vaikutusta muiden perheenjäsenten surun kohtaamiseen. (Aho 2020, 80, 81.)

4.3 Surutyö lapsen kuoleman jälkeen

Suru on yksilöllinen kokemus (mm. Itkonen 2020, 17; Ruishalme & Saaristo 2007, 52; Kubler-Ross & Kessler 2006, 22; Poijula 2002, 18) ja se on mielen tapa reagoida jonkin kallisarvoisen menettämiseen. Suruun vaikuttavia tekijöitä ovat Poijulan (2002, 18) mukaan ihmisen persoonallisuus, aikaisemmat menetykset ja niiden laatu sekä saatu tuki tai tuen puute surutyön aikana. Kubler-Ross on teoksessaan (1973) määritellyt surulle viisi vaihetta, jotka ovat kieltäminen, viha, kaupanteko, masennus ja hyväksyminen. Tätä vaihemallia on kritisoitu sen takia, että se luo surusta ilmiön, jolla on vain yksi oikea kulkutapa ja sen luomasta ajatuksesta surun yksipuolisuudesta ja yksilöllisten kokemusten huomioimattomuudesta. (Itkonen 2020, 13.) Suru on asia, joka ei mene ohi, se on asia, jonka kanssa sureva elää ja surun tehtävänä on tuoda mennyt nykyisyyteen luomalla muistoja (Poijula 2002, 18, 42). Itkonen (2020, 14, 17) toteaa, että on hyödyllisempää puhua surusta pitkällä ja lyhyellä aikavälillä kuin varsinaisista suruvaiheista. Hän on kokenut käyttökelpoiseksi surun jakamisen akuuttiin suruun ja sitä seuraavaan toipumisprosessiin.

Raskain suru liittyy kuolemaan, sillä se herättää eniten kysymyksiä ja on tapahtumana äärimmäinen (Ruishalme & Saaristo 2007, 52). Yksilön reagoititapa toisen ihmisen kuolemaan riippuu siitä, minkälainen rooli kuolleella on ollut yksilön elämässä ja kuinka suurella määrällä elämän tarkoitus, sisältö, huolet ja turvallisuus ovat olleet riippuvaisia kuolleen olemassaolosta (Cullberg 1991, 117). Usein rakkaan ihmisen kuoltua jää ihmisiä vaivaamaan erilaiset asiat, kuten sanomatta tai tekemättä jättämiset (Kubler-Ross & Kessler 2006, 55). Laakson ja Paunonen-Ilmosen (2001, 72) tutkimuksen mukaan ilmiönä lapsen kuolema koskettaa kaikkia äitejä samanlaisella tavalla, mutta jokaisella äidillä on oma yksilöllinen tapansa pärjätä surun kanssa. Tapauksissa, joissa lapsi kuolee ennen vanhempansa, vanhemman elämä jakautuu aikaan ennen lapsen kuolemaa ja lapsen kuoleman jälkeiseen aikaan. Lapsen kuolema voi saada vanhemmat tuntemaan oman elämänsä merkityksettömäksi. Suru on pitkäkestoista ja läpi elämän kestävä. Se voi vahvistua jopa vuosikymmenien päästä tapahtuneesta yhtä voimakkaaksi kuin mitä se on ollut välittömästi lapsen menehtymisen jälkeen. (Aho 2020, 77.)

Jotta surutyö voi onnistua, tulee yksilön käsitellä traumaattinen kokemuksensa. Olennaista surutyön etenemisen kannalta on se, että menetyksen kokenut yksilö kohtaa todellisuuden. (Saari 2000, 84.) Traumaperäisen stressin oireet voivat häiritä ja estää surutyötä, jos menetys liittyy koettuun traumaattiseen tapahtumaan. Tällaisessa tilanteessa on eroteltava traumatyö ja

surutyö toisistaan ja tehtävä traumatyö ensin, jotta surun työstämisestä tulee mahdollista. (Poijula 2002, 74.) Olennainen osa suruprosessissa on mielikuvat ja tiedot läheisen ihmisen kokemuksista, hänen mahdollinen kärsimyksensä ja läheisen ihmisen omien ajatusten ja tunteiden käsittely (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009, 11). Lapsen kuoleman käsittelyprosessissa surutyö alkaa yleensä kriisin työstämis- ja käsittelyvaiheessa. Suru on pitkään jatkuva prosessi ja aluksi voi tuntua, ettei se lopu koskaan. (Saari 2000, 61.) Selviytymisprosessi alkaa tiedostamatta silloin, kun hyväksyy menetyksen todellisuuden ja alkaa esittää itselleen kysymyksiä. Kieltäminen alkaa hälventyä ja kaikki itseltään siihen mennessä kielletyt tunteet nousevat pintaan. (Kubler-Ross & Kessler 2006, 25, 26.)

Rakkaan ihmisen menettänyt henkilö voi suruprosessin aikana tuntea myös helpotuksen tunteita. Tämä voi johtua siitä, että rakas ja läheinen ihminen ei enää kärsi ja jälkeenjäänyt voi olla helpottunut mahdollisen kärsimyksen loppumisesta. Helpotus ja suru voivat sekoittua yhteen. Tällöin helpotuksen tunne johtuu siitä, että jälkeenjäänyt ymmärtää kärsimyksen päättyneen ja tuskan olevan ohi. (Kubler-Ross & Kessler 2006, 48.) Myönteiset tunteet surun keskellä saattavat herättää surijassa uskottomuuden, syyllisyyden tai häpeän kokemuksia. Myönteiset tunteet kertovat kuitenkin siitä, että yksilö on vähitellen sopeutumassa elämään menetyksen kanssa. (Lahti & Partonen 2020, 143.)

Naisen ja miehen suru eroavat toisistaan. Vaikka jokaisella yksilöllä on oma tapansa surra, on naisten ja miesten kohdalla havaittavissa tiettyjä yhteisiä roolimalleja. Naisille tyypillisiä malleja ovat itsensä soimaaminen ja syyllistäminen (Bendt 2000, 75) ja muutenkin lapsen kuolemaan liittyvien tunteiden vahva ilmaiseminen (Aho 2020, 80). Oman lapsen kuollessa on naiselle tyypillistä kokea, että hänen olisi pitänyt pystyä suojelemaan lastaan paremmin (mm. Aho 2020, 80; Bendt 2000, 75). Äidin menettäessä lapsensa, voi äidille tulla vaistomaiset reaktiot siihen, kuinka kuuluu toimia. Äiti saattaa nostaa lapsen syliinsä ja tuntea hänet itseään vasten. On havaittu, että äitejä kannustetaan suremaan. Isien kohdalla tilanne on toisenlainen. (Bendt 2000, 75, 76.) Miesten kohdalla ei ole sosiaalisesti hyväksyttyä ilmaista suruaan. (Laakso & Paunonen-Ilmonen 2002, 115). Tyypillistä on, että heiltä kysytään äidin vointia ja olettamuksina ovat, että miehet ovat vahvoja, selviytyjiä. Päinvastoin lapsensa menettäneet isät tuntevat itsensä usein voimattomiksi. Tämä lisää miehillä yksinäisyyden kokemusta surussa. Miehen sosiaalinen verkosto ei ehkä sisällä henkilöitä, joille voisi puhua lapsen kuolemasta. (Bendt 2000, 75, 76.) Isät vetäytyvät suremaan omiin oloihinsa useammin kuin äidit ja he hakeutuvat harvemmin vertaistukiryhmiin kuin äidit (Aho 2020, 80).

5 Tutkimusasetelma

Edellä esittämäni taustoittava teoria tuo ilmi, että oman lapsen kuoleman aiheuttama suru koskettaa jälkeen jääneitä vanhempia erityisen paljon siitä syystä, että lapsen kuolema vie vanhemmilta pois palan tulevaisuutta, toiveita ja odotuksia (mm. Aho 2020, 77; Mun & Ow 2017, 307). Lapsen kuolema on traumaattinen tapahtuma, jonka johdosta vanhempi voi kokea traumaattisen kriisin. Vanhemman elämä muuttuu lapsen kuoleman jälkeen pysyvästi ja vanhempi saattaa joutua etsimään uutta roolia perheessään tai parisuhteessaan. Äitiyden ollessa sekä instituutio että yksilöllinen kokemus (Rich 1979), muodostuu kuolleen lapsen äidin äiti-identiteetti käytäntöineen ja määrittelyineen niin yhteiskunnan kuin yksilön oman toiminnan seurauksena, kuten Berg (2008, 23) on tutkimuksessaan tuonut esiin.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin äitiyttä lapsen kuoleman jälkeen. Tarkoitukseni on tuottaa tietoa siitä, millaisena alaikäisen lapsensa kuoleman kohdanneet äidit kokevat oman äitiytensä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Lisäksi pyrin selvittämään sitä, millaisena äiti kokee suhteensa menehtyneeseen lapseensa. Tutkimuksen kohteena on myös se, millaisena institutionaalinen äitiys näyttäytyy kuolleiden lasten äitien blogikirjoituksissa. Tutkielmani aineistona käytän kuolleiden lasten äitien kirjoittamia blogitekstejä lapsen kuoleman jälkeisestä ajasta. Äitiyttä lähestyn tutkielmassani sekä institutionaalisen että yksilöllisten kokemusten kautta ja kuolleen lapsen ja äidin välistä suhdetta kiintymyssuhdeteoriana hyödyntäen. Hyödynnän analyysissä myös trauma- ja suruteorioita, joihin voin peilata havaintoja äitien kokemuksia surun ollessa yhä läsnä.

Sinkkonen (2018, 49) on huomauttanut, että äitiyden ja isyyden sisältöjen tutkiminen erikseen on helposti harhaanjohtavaa, koska perhe on systeeminen kokonaisuus, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Uskallan tässä pro gradu -tutkielmassa lähteä tutkimaan vanhemmuuden sijaan vain äitiyttä sillä perusteella, että naisten ja miesten välillä on havaittu eroja surun kokemisessa (esim. Aho 2020, 80; Bendt 2000, 75) ja yhtenä oletukseni on, että surun kokemuksellisuus on yhteydessä myös äitiyden, tai vanhemmuuden kokemiseen tilanteessa, jossa lapsi on kuollut ennen vanhempansa. Rokkonen (2020, 29) on esittänyt, että yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita äitiyden kulttuurisista merkityksistä biologisten faktojen sijaan. Tutkielmassani painottuvat äitiyden kokemuksellisuus sekä institutionaalinen äitiys, mutta biologiset faktat kietoutuvat myös osaksi tutkielmaani, sillä esimerkiksi äidinvaistoa pyritään selittämään biologialla (Rokkonen 2020, 30).

5.1 Tutkimustyyppi

Toteutan tutkielmani laadullisena tutkimuksena ja analysoin aineistoa narratiivisen tutkimusotteen keinoin. Kertomuksellisuus on ihmisille tapa hahmottaa todellisuutta ja itseään. Lisäksi sen avulla ihminen muodostaa tietoa ympäröivästä todellisuudesta tapahtumineen. (Heikkinen 2018, 176.) Päädyin käyttämään narratiivista tutkimustapaa, sillä haluan tutkia äitien kokemusta äitiydestä lapsen kuoleman jälkeen sekä äidin kokemusta suhteestaan kuolleeseen lapseensa. Narratiivisessa eli kerronnallisessa tutkimuksessa kohdistetaan huomio kertomuksiin ja kertomiseen tiedon välittäjänä ja rakentajana (Heikkinen 2018, 172). Freemanin (2015, 28) mukaan narratiivisuus ymmärtämisen tapana sitoutuu retrospektiiviseen ulottuvuuteen, eli narratiivit edellyttävät aina ja väistämättä taaksepäin katsomista. Tämä sopii valitsemani blogiaineiston tutkimiseen, sillä aineistoni blogiteksteissä keskiössä on menneisyydessä tapahtunut tapahtuma, lapsen kuolema. Blogiteksteissä kirjoittaja on pohjannut tekstinsä lapsen kuolemaan ja siitä johtuviin kokemuksiin, jolloin myös lukija sitoutuu katsomaan menneisyyteen.

Narratiivisuus tutkimusmetodinä voidaan jakaa kahteen osaan, narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Narratiivien analyysissa kertomukset luokitellaan esimerkiksi taustatyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla erilaisiin luokkiin. Narratiivisessa analyysissa tavoitteena on uuden kertomuksen tuottaminen aineiston kertomusten perusteella. (Polkinghorne 1995, 6–8.) Heikkinen (2018, 182) toteaa, että narratiivinen analyysi ei ole analyysia, jossa kokonaisuutta eritellään osiin, vaan se on synteesiä, jossa osista rakennetaan kokonaisuus. Tarkoitukseni tässä tutkielmassa on muodostaa aineistona toimivissa blogiteksteissä havaitsemistani merkityksellisistä seikoista kokonaisuus, joka vastaa esittämiini tutkimuskysymyksiin. Blogien kirjoittajina toimivat äidit ovat siis luoneet todellisuutta kerronnallisuuden avulla ja sitä todellisuutta tutkin tässä tutkielmassa narratiivisen tutkimusotteen keinoin.

Narratiivisia analyysimenetelmiä on useita. Niitä voidaan luokitella sen mukaan, minkä tyyppisiin kysymyksiin analyysin avulla pyritään vastaamaan. (Hänninen 2018, 195.) Omassa tutkielmassani kokoa analyysia teemojen ja käsitteiden kautta kooten kuvaa siitä, millaisena kuolleen lapsen äiti kokee äitiyden lapsen kuoleman jälkeen, millaisena äidit kuvailevat blogiteksteissään sosiokulttuuristen konventionaalisten normien kautta kokemaansa äitiyttä eli äitiyttä institutionaalisesti muodostuneen ja hyväksytyin aseman näkökulmasta sekä sitä, minkälainen on äidin kokemus suhteestaan kuolleeseen lapseensa. Tarkastelen lapsensa

menettäneiden äitien muuttunutta tarinaa äitiydestä. Tähän hyödynnän Hännisen (2000) esittämää tarinallisen kiertokulun teoriaa, jossa keskiössä on yksilön, eli tutkielmassani äidin sisäinen tarina. Sisäisellä tarinalla viitataan ihmismielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta ja muodostaa uusia merkityksiä. Sisäistä tarinaa tuotetaan kerronnassa, se muodostuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja kulttuurissa tuotettujen merkitysten kanssa, mutta osittain se jää piiloon. Sisäisessä tarinassa useat osatarinat kietoutuvat toisiinsa ja muodostavat kokonaisuuden, jossa tarinat voivat olla jopa ristiriitaisissa suhteissa toisiinsa nähden. Sisäisessä tarinassa on erotettavissa alkuperäinen, reflektiivinen ja metareflektiivinen taso. Alkuperäisellä tasolla elämä näyttäytyy alun perin tulkittuna tietyllä tavalla. Reflektiivisellä sisäisellä tarinalla tarkoitetaan sisäistä puhetta, itselle artikuloitua tarinaa tilanteessa, jossa rutiininomaiset merkityksenannot näyttäytyvät haasteellisina tai pohdintaa vaativina. Metarefleksion tasolla yksilö erittelee sisäistä tarinaansa ja on tietoinen siitä, että kyseessä on tarina. (Emt., 20–22.) Luokittelen aineistoni tekstit osaksi kirjoittajan reflektiivistä sisäistä tarinaa, sillä kirjoittajat ovat tilanteessa, jossa rutiininomaiset merkityksenannot ovat haasteellisia ja heidän on tullut pohtia omassa elämässään antamia merkityksiä mahdollisesti entisestä poikkeavalla tavalla. Vaikka aineiston tutkimiseen sopii retrospektiivinen ulottuvuus, tulee aineistoa sen lisäksi osata tutkia myös muutostarinan ulottuvuudessa, jossa tämä hetki, preesens, on olennainen asia. Käyttämällä yhdessä retrospektiivisen ja muutostarinalle olennaisen preesensin, eli tekstin kirjoittamishetken ulottuvuuksia, voin tutkia ja tulkita äitien kokemaa ja tuottamaa muutostarinaa ja menneisyyden ja nykyisyyden suhdetta muuttuneissa äitiyden kokemuksissa.

5.2 Tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani aiheena on äitiys oman lapsen kuoleman jälkeen. Haluan tutkielmallani lisätä tietoa äidin kokemasta äitiydestä silloin, kun hän on kokenut oman alaikäisen lapsensa kuoleman. Haluan myös selvittää sitä, miten äiti kokee suhteensa kuolleeseen lapseensa. Kolmanneksi haluan tutkielmassani keskittyä institutionaalisen, eli yhteiskunnassa hyväksytyjen normien kautta muodostuvan äitiyden kuvautumiseen tilanteessa, jossa äidin lapsi on kuollut. Asetan tutkielmani tutkimuskysymyksiksi seuraavat kysymykset:

- Millaisena äitiys kuvautuu lapsensa menettäneiden äitien blogikirjoituksissa lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana kokemukselliselta ja yhteiskunnalliselta tasolta tarkasteltuna?
- Millaisena äidin kokemus suhteestaan kuolleeseen lapseensa näyttäytyy äitien blogikirjoituksissa?

Näiden tutkimuskysymysten avulla pyrin tuottamaan tietoa siitä, millaisena alaikäisen lapsensa kuoleman kokeneet äidit kokevat äitiytensä lapsen kuoleman jälkeen niin yksilöllisestä kuin yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna. Lisäksi tarkoitukseni on tutkielman avulla vahvistaa käsitystä jatkuvasta kiintymyssuhteesta ja sen muuttumisesta muistosuhteeksi äidin ja kuolleen lapsen välillä.

5.3 Aineisto

Pro gradu -tutkielmani aineistona toimii kategorisoinnin avulla valikoidut blogitekstit neljästä eri blogista. Narratiivisen tutkimuksen aineistossa olennaista on se, että siitä on jollakin tavalla nostettavissa näkyviin tarinallinen merkitys (Hänninen 2018, 192). Blogien kirjoittajat ovat äitejä, jotka ovat joko ennen blogin aloittamista tai blogin kirjoittamisen jo alettua kokeneet alaikäisen lapsensa kuoleman. Aineistoon valikoiduissa blogeissa on kolme toisistaan erilaista kuolintapaa. Tarkoitukseni ei ole tutkielmassani tarkastella sitä, onko lapsen kuolintavalla vaikutusta äitiyden kokemuksiin, vaan yleisesti äitiyden kokemuksia lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. Tällä perusteella ja aineiston anonymiteetin säilyttämisen vuoksi en avaa blogien lasten kuolintapoja enempää. Heikkisen (2018, 180) mukaan aineiston narratiivisuus on yksinkertaisimmillaan mitä tahansa kerrontaan perustuvaa aineistoa, jossa ei välttämättä aseteta vaatimuksia eheiden ja juonellisten kertomusten tuottamisesta. Blogitekstit ovat kuolleiden lasten äitien kirjoituksia subjektiivisista kokemuksistaan lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Tekstit ovat syntyneet kirjoittajan omasta tahdosta ja siinä ajassa ja paikassa, jolloin kirjoittaja itse on kokenut tarpeen tai halun kirjoittaa siitä aiheesta, josta sillä hetkellä on ollut tarve tai halu kirjoittaa. Blogiteksteissä on erotettavissa Hännisen (2018, 192) esittämä omaelämäkerrallisista kirjoituksista koostuvan aineiston määritelty ydintapahtuma, eli lapsen kuolema. Tämä ydintapahtuma tuottaa

aineistooni merkittävän ajallisen rajauksen, sillä aineistoni on kerätty siihen saakka, kun kunkin blogin kirjoittajan lapsen kuolemasta on kulunut vuosi.

Internet voi olla minkä tahansa yhteiskunnallisen tai sosiaalisen ilmiön tutkimuksessa käytettävä väline (Markham 2011). Aineistoni koostuessa internetissä julkaistuista blogiteksteistä, on tärkeää pohtia internetin ja sosiaalisen median tutkimusta. Internet on kätevä työkalu erilaisten aineistojen keräämiseen. Siellä rakentuvat kulttuurin ja yhteiskunnan muodot. Internet on enenevässä määrin osa kaikkea arkielämää ja länsimaisen yhteiskunnan toimintaa. Henkilökohtainen joukkoviestintä on kommunikaation muoto, jota Manuel Castells (2009, 55) on kuvannut joukkoviestinnäksi, sillä se voi saavuttaa laajojakin yleisöjä ollessaan samanaikaisesti yksilölähtöistä viestintää viestien tuotannon vuoksi. (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 9.) Pro gradu -tutkielmani aineiston luokittelisin kuuluvaksi tähän henkilökohtaisen joukkoviestinnän kommunikaatiomuotoon, koska tekstit on kirjoitettu kaikille avoimille internetsivustoille, jolloin ne voivat saavuttaa valtaviakin määriä lukijoita. Blogitekstit koostuvat kuitenkin samanaikaisesti kirjoittajien yksilölähtöisestä viestinnästä. Nykyisin internetin käsitteeseen voidaan helposti liittää sosiaalisen median käsite. Käsitteenä sosiaalista mediaa on käytetty kuvaamaan verkon käyttäjien merkitystä korostavaa kulttuurista muutosta (Laaksonen ym. 2013, 9). Sosiaalinen media voidaan määritellä ryhmäksi verkossa olevia sovelluksia, jotka mahdollistavat käyttäjäsäällön luomisen ja jakamisen (Kaplan & Haenlein 2010, 61). Näin ollen blogit voidaan luokitella osaksi sosiaalista mediaa ja sen perusteella tutkimusaineistoni on hankittu sosiaalisen median alustoilta. Laaksonen kumppaneineen (2013, 25, 26) on huomauttanut, että pääsy verkkoaineistoon voi näennäisesti vaikuttaa helpolta, mutta tutkijan alkaessa keräämään aineistoa, tallentamaan sitä, analysoimaan materiaalia konteksti huomioiden ja pohtimaan aineiston validiteettia, voi tutkija kohdata haasteita. Suurimmaksi haasteeksi he esittävät haasteen löytää oikeat tutkimuskysymykset aineistolle, kun informaatiota on tulvaksi asti (Emt. 26). Tutkielmani työstäessäni olen kokenut haasteeksi aineiston laajuuden. Mieleeni tuli aineistoa läpi lukiessani useita tutkimuskysymyksiä lisää, mutta ajattelen asettamieni tutkimuskysymysten olevan niin laajoja, että sain aineiston laajuudesta huolimatta pitäytyttyä hyvin tutkimukseni tarkoituksessa ja asettamieni tutkimuskysymysten ympärillä.

Aineistonkeruuprosessi tapahtui loka- ja marraskuun aikana vuonna 2021. Aloitin aineistonhakuprosessin hakemalla hakupalvelu Googlesta blogeja seuraavilla hakusanoilla: ”lapsi, kuolema, blogi, child, death, blog”. Aineistoa kerätessäni käytin kahta aineistonvalintakriteeriä, joista ensimmäinen oli se, että blogin kirjoittaja oli äiti, joka on

kokenut lapsensa kuoleman. Toisena kriteerinä toimi se, että blogia oli kirjoitettu vähintään siihen saakka, kun lapsen kuolemasta tuli kuluneeksi vuosi. Näiden kriteerien avulla päädyin neljään blogiin. Kävin blogitekstit läpi ensimmäisestä blogipostauksesta viimeisimpään postaukseen. Tämän jälkeen valitsin jokaisesta blogista ne postaukset, joissa käsiteltiin jollakin tapaa tutkielmani aiheita, eli äitiyttä ja äidin ja menehtyneen lapsen välistä suhdetta. Aineiston laajuuden vuoksi päädyin vielä tekemään kolmannen aineistonrajauksen ja valitsin blogipostaukset aikaväliltä, joka alkaa lapsen kuolemasta tai blogin kirjoittamisen alusta, jos lapsi oli kuollut jo ennen kuin blogia on alettu kirjoittaa, siihen saakka, kun lapsen kuolemasta tulee vuosi. Toisena vaihtoehtona olisi ollut käyttää alkuperäisaineistona blogeja kokonaisuudessaan siitä saakka, kun kirjoittajana toiminut äiti on kokenut lapsensa kuoleman ja tehdä itse tiivistelmä jokaisesta blogista. Kokemuksia tutkittaessa aineisto on kerättävä tavalla, joka mahdollisimman vähän häiritsee niitä (Moilanen & Rähä 2018, 59), minkä takia päädyin aikarajauksen avulla kokoamaan aineistosta tutkielmaani sopivan aineiston.

Kaiken kaikkiaan blogitekstiaineistolle tuli pituutta 146 sivua. Jätin aineistosta pois blogipostaukset lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajalta, joissa aiheena oli muu kuin lapseen, lapsen kuolemaan tai lapsen kuoleman jälkeiseen äitiyteen liittyvä asia. Koska analysoitava aineisto oli niin suuri, päädyin luomaan aineistosta analyysiin seitsemän tyyppitarinaa äitiyden kokemuksiin ja äidin kokemuksesta suhteestaan kuolleeseen lapseensa liittyen lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajalta. Aineistoa läpi lukiessani pidin mielessä tutkielmani pääteemat, eli institutionaalisen äitiyden ulottuvuuden, kokemuksellisen äitiyden ulottuvuuden ja äidin kokemuksen suhteestaan kuolleeseen lapseensa. Jaottelin aineiston ensin värikynää apuna käyttäen näiden kolmen pääteeman mukaisesti. Tämän jälkeen käytin apuna laadullisen tutkimukselle tyypillistä sisällönanalyysin teemoittelua. Luin aineistoa läpi useita kertoja ja käytin värikynää jaotelllessani erilaisia teemoja, jotka nousivat aineistosta keskeisenä esiin. Näin sain koostettua seitsemän tyyppitarinaa, jotka asettuvat analyysissä kolmen pääteeman alle, mikä luo hyvän pohjan asettamieni tutkimuskysymysten vastaamiseen.

5.4 Tutkielman eettiset lähtökohdat

Viinamäen ja Saaren (2007, 17) mukaan tutkimuksen jokaisen valinnan eettisyys on keskeistä sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa, jossa tarkastellaan inhimillistä elämää ja sen eri muotoja. Tutkijan tulee pohtia eettisiä kysymyksiä läpi tutkimusprosessin. Toteutan tutkielmani hyvää

tieteellistä käytäntöä toteuttaen, jonka keskeisiä lähtökohtia ovat rehellisyys, avoimuus, luotettavuus ja vapaaehtoisuus (TENK 2012, 6).

Ontologisesta näkökulmasta katsoen tutkielmani aihe, äitiys lapsen kuoleman jälkeen, on eettisesti haastava. Ontologiset kysymykset vastaavat siihen, miten tutkija ymmärtää tutkimuskohteena olevan todellisuuden. Eettiset tekijät eivät kuitenkaan estä tutkimasta eettisesti haastavia aiheita, vaan olennaista on se, miten tällaisissa aiheissa näkökulmat otetaan huomioon toiminnan tasolla tutkimusprosessin eri vaiheissa. (Viinamäki & Saarinen 2007, 17, 18.) Tutkielman aihetta ja näkökulmaa valitessani jouduin pohtimaan eettisiä kysymyksiä aiheen herkkyyden vuoksi. Pohdin sitä, onko oma kiinnostukseni aiheeseen riittävä syy sille, että alan tutkielmassani analysoimaan henkilöiden omia kokemuksia siitä, miten he ovat kokeneet äitiytensä ja suhteensa kuolleeseen lapseensa lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana.

Tein epistemologisen ratkaisuni käyttäen aineistona blogitekstejä osaksi eettisistä syistä. Aiheen herkkyyden ja henkilökohtaisuuden vuoksi halusin aineistoni koostuvan blogiteksteistä, sillä tällöin henkilöt ovat kirjoittaneet niitä vapaaehtoisesti siinä ajassa ja siinä tilassa, minkä ovat kokeneet kirjoitushetkellä parhaaksi. Yksilöt ovat voineet itse päättää sen, mistä aiheesta he kirjoittavat ja millä tavalla. Koen tutkijana eettisemmäksi tavaksi tutkia vapaaehtoisesti julkaistuja blogitekstejä kuin kutsua tutkimushaastatteluun vaikean ja herkän asian kokeneen henkilön, jolle esittäisin kysymyksiä tähän herkkään asiaan liittyen. Eettinen pohdinta on tärkeää, vaikka aineistot ovat vapaasti saatavilla (Laaksonen 2018). Eettisenä ongelmana näen blogitekstiaineistossani kuitenkin sen, että blogien kirjoittajat eivät ole tekstejä julkaistessaan tienneet tekstien päätyvän tutkimuksen aineistoksi. Jouduin miettimään, voinko käyttää blogitekstejä vapaasti aineistona rikkomatta tekijänoikeuksia. Päädyin siihen tulokseen, että tekstejä voi käyttää tutkielman aineistona, sillä kirjoittajat ovat julkaisseet ne julkiselle alustalle, josta jokaisen on mahdollista löytää teksti ja lukea ne. Tiedon julkinen saatavuus ei kuitenkaan riitä ainoaksi eettiseksi periaatteeksi (Laaksonen 2018). Tämän vuoksi päädyin suojaamaan blogien kirjoittajien yksityisyyttä pitäen blogit ja kirjoittajat anonyymeina.

Narratiivista tutkimusta tekevän tutkijan tulee kohdella aineistoa eettisesti. Tutkimuksen tulee kunnioittaa ihmisen ominaislaatua ja antaa kohteilleen mahdollisuus ilmaista itseään omalla äänellään. Usein koetaan, että mahdollisuus oman tarinan kertomisesta koetaan palkitsevaksi ja terapeuttiseksi. (Hänninen 2018, 204.) Aineistonani toimivissa blogiteksteissä kirjoittajat

ovat todenneet, että blogi on kuten päiväkirja, johon voi purkaa omia tunteita ja ajatuksia vaikean kokemuksen jälkeen. En koe tarpeelliseksi avata blogien kirjoittajien taustoja tässä tutkielmassa, sillä ne eivät ole olennaisia esittämiini tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta. Pyrin pitämään yllä blogien anonyymina pysymistä välttämällä suorien lainausten ottamista blogikirjoituksista tutkielmaani sekä blogien erittelemistä tutkielmani analyysia kirjoittaessani. Tarkoitukseni on tässä tutkielmassa keskittyä vain äidin kokemuksiin äitiydestään lapsen kuoleman jälkeen ja äidin kokemukseen suhteestaan kuolleeseen lapseensa.

6 Tyypitarinat äitiyden kokemuksista lapsen kuoleman jälkeen

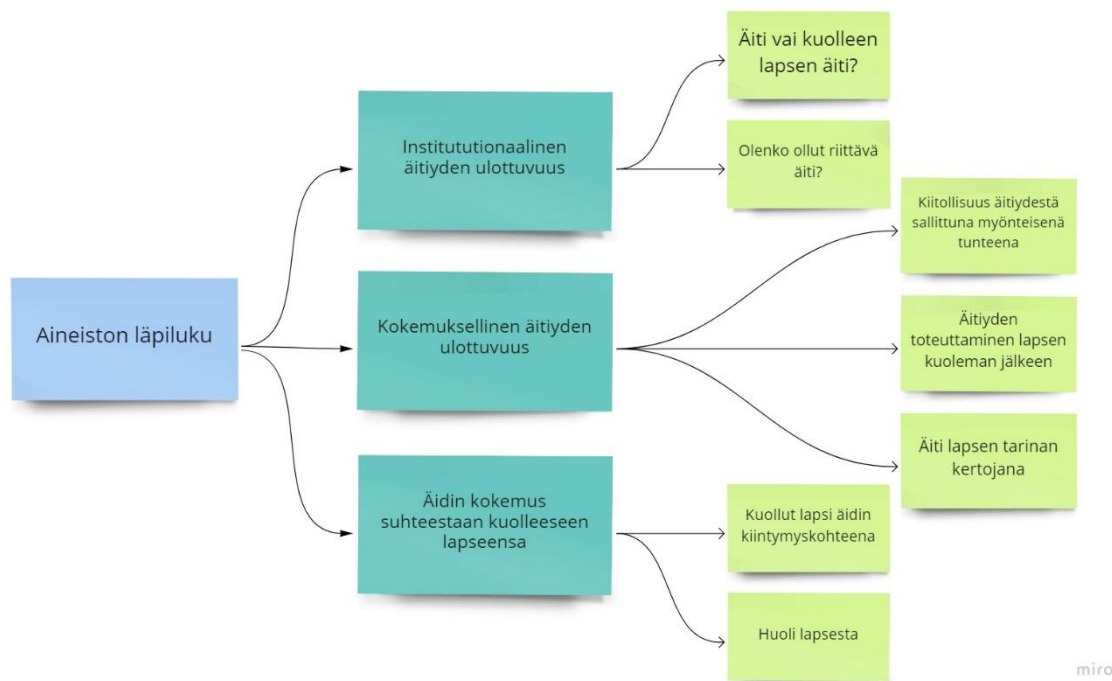
Krokin (2009, 67, 68) tutkimuksessa äidit ovat identifioineet itsensä ensisijaisesti äideiksi, ja äidit ovat saattaneet rakentaa omaa identiteettiään yksilöinä äitiyden varaan. Lapsen kuolema voi kuitenkin muuttaa vanhemman roolia perheessä (Mun & Ow 2017, 307) ja tällöin äiti saattaa joutua määrittelemään yksilöllistä identiteettiään uudelleen. Äitiys voidaan määrittää kokemuksellisen ulottuvuuden lisäksi myös institutionaalisesti (Rich 1979), joten ainoastaan lapsensa menettäneen äidin yksilöllisen identiteetin uudelleenmäärittäminen ei välttämättä riitä. Äidit kokevatkin, että he ovat yhteiskunnan keskiössä juuri äitiysidentiteetin takia (Krok 2009, 67–88). Tämä voi tuottaa kuolleen lapsen äidille painetta määrittellä itseään joksikin muuksi kuin äidiksi. Tällöin esiin nousee ristiriitaisuus äitien oman äitiyden kokemuksen ja institutionaalisen äitiyden välillä (Berg 2008, 20).

Äitien kokemuksia äitiydestä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa on tärkeää tutkia, sillä niin voidaan luoda näille äideille entistä parempia tuki- ja palvelupolkuja. Hyvä hoito ja tuki traumaattisen kriisin kohdanneiden yksilöiden kohdalla on ensiarvoisen tärkeää ensinnäkin yksilön oman hyvinvoinnin vuoksi sekä trauman ylisukupolvisen siirtymisen estämiseksi (Ruishalme & Saaristo 2007, 86). Huolta nykyisissä lapsensa menettäneiden vanhempien tuki- ja palvelumuodoissa on herättänyt se, että avun saanti on ollut paljolti kiinni vanhempien omasta aktiivisuudesta avun hakemisessa (Kiuru 2015, 252). Läheisen kuolemaan liittyvä suru on yksi raskaimmista asioista elämässä (Ruishalme & Saaristo 2007, 52) ja tämän surun keskellä yksilön voimavarat voivat olla lopussa eikä jaksamista tuen hankkimiseen oma-aloitteisesti ole. Tutkimalla äitien kokemuksia lapsensa kuoleman jälkeisestä äitiydestään saadaan tärkeää tietoa siitä, miten työssään lapsensa kuoleman kokeneita äitejä kohtaavat voivat toimia kohtaamisessa mahdollisimman sensitiivisesti sekä siitä, millaisia asioita tulisi huomioida lapsensa kuoleman kokeneiden äitien kohdennettuja palveluita luodessa niin sosiaali- kuin terveydenhuollon palvelukentällä. Yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteeksi asetan tutkielmalleni sen, että kuolleiden lasten äitien oma ääni saadaan kuuluviin. Äitien omien kokemusten avulla saadaan tietoa siitä, millainen kohtaaminen ja minkä asioiden huomioiminen kohtaamisessa on ensiarvoisen tärkeää.

Analyysini päätin rakentaa äitiyden kokemusten tyypitarinoista lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Luomieni tyypitarinoiden sisältöä ohjaavana suuntauksena on ollut tarinallisen kiertokulun teorian mukaisesti lapsensa menettäneiden äitien muuttuneet äitiystarinat. Äidit ovat sisäisen prosessin avulla tulkinneet elämänsä tarinallisten merkitysten kautta ja

muodostaneet äitiydelleen uusia merkityksiä, joita he ovat tuottaneet blogikirjoituksissaan ja näitä merkityksiä halusin sisällyttää tyyppitarinoihin.

Kuvio 1. Aineiston analyysin rakentumisen prosessi

Aloitin analyysin kokoamisen siitä, että kävin aineistoa läpi ja loin erilaisia teemoja pitäen keskiössä äitiyden muutostarinat ja tutkielmani kolme pääteemaa eli institutionaalisen äitiyden kokemuksen, äidin kokemuksen yksilöllisestä äitiydestään sekä äidin kokemuksen suhteestaan kuolleeseen lapseensa. Teemat sijoittelin keskenään niin, että sain aikaan seitsemän eri tyyppitarinaa. Tyyppitarinoiden rakentumisen keskiössä on ollut ajatus äitiyden kokemuksista lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. Muodostamani tyyppitarinat ovat aineiston sisältöselostuksia, joissa tulee esiin aineistosta keskeisimmiksi havaitsemani teemat tutkielmani aiheeseen liittyen. Tyyppitarinoiden muodostuttua sain jaoteltua ne analyysiin tutkielmani pääteemojen mukaisten yläluokkien alle, minkä avulla sain luotua analyysista selkeän kokonaisuuden. Olen kuvannut aineiston analyysin rakentumisen prosessia yksinkertaistetusti kuviossa 1. Kokoamieni tyyppitarinoiden avulla saan vastattua asettamiini tutkimuskysymyksiin. Olen aineistoni anonymiteettia kunnioittaen luonut otteita aineistoni teksteistä. Otteet loin teemoittelun jälkeen, jolloin pystyin kokoamaan kuhunkin tyyppitarinaan soveltuvia otteita. Olen pyrkinyt luomaan otteet aineistoa kunnioittaen täysin aineiston tekstien pohjalta, mutta kuitenkin ottamatta suoria lainauksia anonymiteetin

säilymisen takia. Otteilla halusin lisätä analyysiin narratiiviselle analyysille tyypillistä kerronnallisuutta ja niiden avulla sain luotua analyysin sisällöltään lukijalle kuvaavammaksi.

6.1 Äitiys yhteiskunnassa lapsen kuoleman jälkeen

Äiti vai kuolleen lapsen äiti?

Äidit itse ovat identifioineet itsensä ensisijaisesti äideiksi (Krok 2009, 67, 68). Lapsen kuolema voi muuttaa vanhemman roolia (Mun & Ow 2017, 307). Yhteiskunnallisesti äitiys on sosiaalisesti tunnistettavissa oleva instituutio ja sille on asetettu omat kulttuuriset säännöt ja laillinen status. Äidit määrittyvät instituutiona normien, odotusten ja vaatimusten avulla. (Phoenix & Woollet 1991.) Äidit voivat kokea ristiriitaisuutta yksilöllisten äitiyskokemustensa ja äitiysinstituution asettamien vaatimusten välillä (Berg 2008, 20).

Lapsensa kuoleman kohdanneet äidit ovat blogiteksteissään kirjoittaneet tulleeensa huomioduksi kuolleen lapsen äiteinä ammattilaisten osalta. Äidit ovat kuvanneet teksteissään olevansa kiitollisia ammattilaisille, jotka heitä ovat auttaneet. Kirjoituksissa nimetään tällaisten ammattikuntien edustajiksi lääkäri sekä sairaalan henkilökunta ja kriisityöntekijä. Äidit ovat kokeneet tärkeäksi sen, että heitä on autettu heti kriisin tapahduttua. Sosiaali- ja terveysministeriö (2009, 20) on määrittänyt, että kunta on taho, jonka tulee huolehtia traumaattisten tilanteiden jälkeisen psykososiaalisen tuen ja palveluiden järjestämisestä Suomessa. Eräs äideistä on kirjoittanut, että kaupunki oli järjestänyt heille kriisikokouksen, kun lapsen kuolemasta oli kulunut kaksi päivää. Terkamo-Moisio ja Aho (2020, 123) ovatkin todenneet, että tuen tarjoamisen tulisi alkaa välittömästi kuolintapahtuman jälkeen. Sokkivaiheessa tärkeimpiä kriisiavun tehtäviä on kriisin kokeneen yksilön perustarpeista huolehtiminen ja käytännön apu sekä rauhoittava läsnäolo ja kuunteleminen (ks. Taulukko 1). Kiinnitin huomiota siihen, että aineistoni äideistä yksikään ei teksteissään ole maininnut saaneensa lapsen kuoleman jälkeen pidempiaikaista tukea. Terkamo-Moisio ja Aho (2020, 123) ovat esittäneet, että surevan tuen tulisi jatkua niin pitkään, kuin sureva tukea kokee tarvitsevansa. Yksi aineistoni äideistä on kirjoittanut, että hänen menehtyneen lapsensa tutkinut lääkäri oli useaan kertaan ajan kuluessa vastannut äidin kysymyksiin siitä, olisiko äiti voinut jotenkin estää lapsen kuoleman. Tämän voidaan tulkita olevan pidempiaikaista tukea ja sellaista tukea, jota yksilö on kokenut tarvitsevansa, mutta säännöllisestä pitkäaikaisesta tuesta ei mainitse kukaan aineistoni äideistä. Tulkitsen aineiston tekstien perusteella, että äidit eivät ole kokeneet tarvitsevansa pidempiaikaista tukea. Toinen tulkintani on, että äideille ei

ole kerrottu pitkäaikaisen tuen mahdollisuudesta tai äideille ei ole tarjottu pitkäaikaista tukea. Onkin todettu, että 2/3 osaa äkillisen kriisin kokeneista kykenee selviytymään omin voimin ja läheisten tuen avulla ilman asiantuntija-apua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 13).

On kuitenkin todettu, että kriisin työstämisvaiheessa kriisin kohdannut yksilö voi kärsiä voimakkaista tunnepurkauksista, erilaisista ruumiillisista oireista ja unettomuudesta (ks. Taulukko 1). Tämän vuoksi olisi tärkeää, että jokaiselle kriisin kohdanneelle yksilölle tarjottaisiin useaan kertaan mahdollisuutta pidempiaikaiseen tukeen. Toisaalta työstämisvaiheeseen on havaittu tyypilliseksi myös kriisin kohdanneen yksilön haluttomuus tai jaksamattomuus puhua tapahtumasta (Saari 2000, 60–63). Eräänä tulkintana nostan esiin sen, että aineistoni äidit ovat kirjoittaneet kriisiinsä liittyvää blogia ja Hännisen (2018, 204) mukaan on tyypillistä, että mahdollisuus oman tarinan kertomisesta koetaan palkitsevaksi ja terapeutiksi. Aineistoni äitien voidaan ajatella siis käsitelleen tapahtumaa pidemmällä aikavälillä alun sokkivaiheen avun ja tuen jälkeen itselleen sopivalla tavalla, kirjoittamalla tapahtuneesta, tunteuksistaan muuttuneessa elämäntilanteessa ja suruprosessista blogiin.

Tässä surussa on tuntunut hyvältä, että ympärillä on ystäviä. Minulta on kysytty, miten minua voisi auttaa. En halua neuvoja elämän jatkamiseen, en osanottoja tai päivittelyä siitä, kuinka nyt on raskasta. Haluan, että ystäväni ymmärtävät sen, ettei minua voi tavata ilman suruani. Toivon, että ystäväni eivät pelkää suruani, kyyneleitäni.

Aikaa on kulunut, ystäväni ovat päässeet omasta surustaan yli ja jatkaneet elämäänsä. Mieleeni nousee yksi ajatus; joko minut ja lapseni on unohdettu? Minulta ei enää kysellä vointia ja kuulumisia. Tunnen oloni yksinäiseksi. Koen, että minut on hylätty suruni kanssa. Ymmärrän kuitenkin sen, että minun tuskani on kaikista suurin, minä olen se, joka menetti lapsen.

Aineistoni äidit ovat kirjoittaneet kokemuksistaan ystävien ja läheisten antaman tuen osalta. Yleinen kokemus äideillä aineistoni perusteella on se, että alkuun ystävät ja läheiset ovat olleet äitien tukena hyvin, he ovat huolehtineet äidin perushoidosta tuomalla äidille ruokaa ja siivoamalla äidin kotia. Henkistä tukea ystävät ja läheiset ovat antaneet myös, moni on kertonut olevansa tavoitettavissa ympäri vuorokauden, ja äidit ovat kirjoittaneet useiden läheisten kyselleen lähes päivittäin äidin vointia ja kuulumisia osoittaen näin läsnäoloa ja tukea äidille. Läheisten toiminnassa kuvautuu kriisiavun sokkivaiheen teemat: kuuntelu, läsnäolo, käytännön apu ja perustarpeista huolehtiminen (ks. Taulukko 1). Useampi aineistoni äideistä on kirjoittanut, että surun alkutaipaleella ystävät ovat olleet korvaamaton tuki.

Äideillä on kuitenkin kokemus siitä, että läheiset ovat ajan kuluessa ikään kuin hylänneet äidit ja äitien surun. Eräs äiti on kirjoittanut, että ystävät ovat päässeet oman surunsa yli ja jatkaneet elämää ja äiti on todennut, että niin sen kuuluu ollakin. Äitien kirjoituksissa tuodaan esiin kuitenkin pettymyksen tunteita liittyen ystävien tuen vähentymiseen ja puuttumiseen siinä vaiheessa, kun aikaa lapsen kuolemasta on kulunut jo pidemmän aikaa, mutta kuitenkin alle vuosi. 2/3 osaa äkillisen kriisin kohdanneista selviää läheisten tuen avulla ja omin voimin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 13), mutta aineistoni perusteella äitien kokemus läheisten tuesta ei ole pitkällä aikavälillä ollut heille riittävää ja äidit ovat tuoneet esiin kokemuksia hylkäämisestä. Tämä eroaa Katvalan (2001, 92) esiin tuomista, institutionaalisesti äitiyttä kuvaavista termeistä, joita ovat voimakas, pystyvä ja täydellinen. Voidaan pohtia, päteekö yhteiskunnallisesti tuotettujen hyvän ja oikeanlaisen äitiyden käsitykset niihin äiteihin, joiden lapsi on menehtynyt. Nätkin (1997, 15) on esittänyt, että äitiyden roolia on kuvattu vahvaksi ja kunnioitetuksi. Aineistoni äitien kokemusten liian vähäisestä ja lyhytaikaisesta läheisten tuesta voidaan tulkita kertovan siitä mahdollisuudesta, että läheiset ajattelevat jopa tiedostamattaan, että koska sureva yksilö on tai on ollut äiti, on hän riittävän vahva selviytymän kriisistä ilman pitkäaikaista läheisten tuen tarjoamista. Toisaalta läheisten ajatus siitä, että äidit pyytäisivät tarvittaessa itse apua heiltä, jos kokevat sen tarpeelliseksi, voi olla myöskin mahdollinen. Äitiys ymmärretään yksityiseksi ja kotiin kuuluvaksi elämä alueeksi (Berg 2008, 15), mikä voi olla osaltaan syynä äitien kokemukselle liian lyhytaikaisesta läheisten tuesta. Läheisten voi olla haasteellista ikään kuin tunkeutua äitiyteen ja kotiin liittyviin asioihin siinä vaiheessa, kun akuuttia hätää ei enää ole. Näin ollen voidaan ajatella, että läheisten ajatuksissa lapsensa menettänyt äiti on yhä äiti, koska puuttuminen äitiyteen ja lapsen menetykseen koetaan haastavaksi, kuten Berg (2008, 15) on kuvannut.

Myös vertaisten ja tuntemattomien antama apu ja tuki ovat mainittuina äitien blogikirjoituksissa. Äidit ovat kertoneet sosiaalisen median kautta saamastaan tuesta ja sen tuomista lohdutuksista. Eräs äideistä on kertonut, että hänen ystävänsä oli pyytänyt saada jakaa äidin tarinan Facebookissa ja äiti oli saanut tästä sanojensa mukaan valtavan määrän yhteydenottoja. Tuntemattomatkin ihmiset ovat olleet aineistoni äideille tukena, mikä kertoo lapsen kuoleman psyykkisestä vaikutuksesta täysin ulkopuolisiin ihmisiin, erityisesti niin, joilla on omia lapsia, josta Saari (2000, 37) on kirjoittanut. Kuten eräs aineistoni äideistä on kirjoittanut, saivat he sosiaalisen median julkaisun kautta paljon huomiota ja osanottoja tilanteessaan, eli tällainen äitiyden ideologian vastakohtaan johtanut tapahtuma herättää julkisesti kiinnostusta ihmisissä. Lapsensa menettäneet äidit pärjäävät kukin surunsa kanssa

omalla tavallaan (Laakso & Paunonen-Ilmonen 2001, 72), joten julkisen kiinnostuksen vastaanottaminen surun keskellä voi toiselle olla mieluinen tuki tilanteessa ja toinen voi kokea sen jopa ahdistavaksi.

Vaikka tuntemattomat ovat esimerkiksi sosiaalisessa mediassa suhtautuneet lapsensa menettäneihin äiteihin suotuisasti ja apua ja tukea tarjoten, mietityttää aineistoni äitejä arkisissa tilanteissa toisille kasvotusten lapsen kuolemasta kertominen. Yksi äiti on kirjoittanut, ettei halua ”pudottaa pommia”, mikä kertoo äidin halusta suojella tuntemattomia tältä tiedolta. Toisaalta se voi kertoa myös äidin halusta suojella itseään muiden kommenteilta tai ajatuksilta, joita lapsen kuolema ulkopuolisissa herättää. Koska äitiydestä on luotu instituutio, on äitiydelle jopa hyväksyttävä asettaa yhteiskunnassa normeja, odotuksia ja vaatimuksia, jotka myöskin ylläpitävät käsitystä oikeasta ja hyvästä äitiydestä (Berg 2008, 15; Phoenix & Woollet 1991). Tähän perustuen on ymmärrettävää, että äidit haluavat pitää lapsen kuoleman toisaalta omana asianaan ja välttää siitä kasvotusten juttelemista ja suojata itseään muiden reaktioilta ja ajatuksilta.

En halua kuulla minulle kerrottavan, että minulla on nyt raskasta tai että tiedät, miltä minusta tuntuu. Et sinä tiedä, mitä minä käyn läpi, et sinä ollut minun lapseni äiti. Pitääkö minulla olla raskasta? Mitä jos minulla ei olekaan raskasta? Teenkö tai koenko silloin taas väärin? Toinen lausahdus, joka minua jo inhottaa, on ”otan osaa”. Ei sillä ole enää merkitystä, kun sen kuulee samaan tapaan päivittäin kuin hyvän huomenen toivotuksen.

Eräs äideistä on kirjoittanut, ettei jatkuva myötätunto ja ”otan osaa” tai ”sinulla on varmasti raskasta nyt” -kommentit ole olleet toivottuja. Lapsen kuolema koskettaa psyykkisesti myös ulkopuolisia (Saari 2000, 37), mutta aineistoni lapsensa kuoleman kokeneet äidit eivät halua leimautua tuntemattomien silmissä äidiksi, jonka lapsi on kuollut. Ajatus voi olla peräisin Reenkolan (2012, 55) esittämästä ajatuksesta, jonka mukaan äitiyttä ihannoidaan, mutta äitiyden nurjaa puolta väheksytään. Äitien epäonnistuessa äitiydessä herättää se kuitenkin julkisesti mielenkiintoa ja huolta (Berg 2008, 15). Lapsen kuoleman voidaan ajatella olevan äitiyden nurjaa puolta ja tämän kokeneet äidit voivat jopa pelätä sitä, että heidät leimataan lapsensa menettäneeksi äidiksi tai ehkä jopa sitä, että tuntemattomat ihmiset veisivät heiltä äiti-tittelin pois saadessaan kuulla siitä, että heidän lapsensa on menehtynyt. Pelon voidaan tulkita olevan aiheellinen sillä perusteella, että äitiyden on yhteiskunnallisten odotusten mukaan havaittu rakentuvan yhteisesti vietetystä ajasta lapsen kanssa ja äidin tulisi ensisijaisesti omistautua lapselleen (Prihaidko & Swank 2018, 278; Berg 2008, 24). Lapsen kuoltua äidin ei ole enää mahdollista toteuttaa näitä äitiydelle asetettuja ihanteita.

Ihmisten puheissa olen se menehtyneen lapsen äiti. Kun nainen tulee äidiksi, on hän sitä elämänsä loppuun saakka, vaikka yhtäkään lasta ei maa päällään kantaisi. Äitiyttäni ei kukaan voi viedä pois, vaikka lapseni onkin poissa.

Aineistooni valikoituneet äidit ovat itse tuoneet omaa tarinaansa julkiseksi kirjoittamalla avointa blogia, jonka aiheena on oman lapsen kuolema. Blogien yhtenä tarkoituksena on osalla äideistä ollut se, että he voisivat kirjoitustensa avulla olla vertaistukena edes yhdelle saman menetyksen kohtaavalle vanhemmalle. Äidit itse äiteinä toimiessaan tuottavat ja uusintavat heitä ohjaavia ja rajoittavia kulttuurisia odotuksia (Berg 2008, 22, 24), jotka voivat vaikuttaa yhteiskunnalliseen ajatteluun äitien asemasta ja institutionaalisen äitiyden normeihin, odotuksiin ja vaatimuksiin. Aineistoni äidit ovat avoimilla kirjoituksillaan voineet muuttaa valloillaan olevan institutionaalisen äitiyden käsitystä siitä, että äitien tulisi olla tasapainoisia ja harmonisia (Cacciatore & Janhunen 2008, 17), täydellisiä ja voimakkaita (Katvala 2001, 92) sekä varmoja (Berg 2008, 24). Tulkitsen, että kirjoituksillaan äidit ovat ennen kaikkea halunneet vahvistaa ajatusta siitä, ettei äitiys lopu siihen, kun lapsi kuolee.

Olenko ollut riittävä äiti?

Riittävän äitiyden voidaan ajatella koostuvan institutionaalisen äitiyden kautta. Äitiyden instituutio määrittelee äitiydelle normeja, odotuksia ja vaatimuksia (Phoenix & Woollet 1991). Hyvän ja oikean äitiyden on ajateltu rakentuvan äitiyttä ohjaavista ja rajoittavista kulttuurisista odotuksista, joilla tarkoitetaan yhteiskunnallisesti tuotettuja arvoja, normeja ja merkityksiä (Berg 2008, 22). Toisaalta Berg (2008, 22, 24) on todennut, että äidit itse äiteinä toimiessaan tuottavat ja uudistavat näitä kulttuurisia odotuksia.

Olen pyytänyt anteeksi lapseltani niin monesti sitä, etten kyennyt häntä suojelemaan kuolemalta. Mietin usein, miksi en kyennyt siihen. Äidinvaistoni olisi pitänyt auttaa minua tajuamaan, että kaikki ei ollut hyvin. Syyllisyys on myös suruni seurana. En osaa surra. Miten lapsen kuolemaa pitää surra? Kuinka paljon pitää surra? Jos en sure joka päivä ja joka hetki, olenko päässyt lapseni kuolemasta yli? En minä halua päästä lapsestani yli, pitää muistaa, pitää itkeä, pitää olla alakuloinen.

Aineistossani äidit ovat pohtineet omaa äitiyttään ja sen riittävyyttä. Vahvana teemana aineistosta nousi esiin äitien kokema syyllisyys siitä, ettei ollut pystynyt suojelemaan lastaan kuolemalta. Aineistoni äidit ovat moittineet itseään siitä, että eivät ole kyenneet estämään lapsensa kuolemaa. Karkeasti ajateltuna voidaan tulkita, että äidit kokevat epäonnistuneensa äitiydessä, koska lapsi on menehtynyt. Äidit ovat tuottaneet syyllisyyttään teksteissään

kirjoittamalla kuolleelle lapselleen anteeksipyyntöjä siitä, etteivät äidit kyenneet suojelemaan lapsiaan. Yksi äideistä on pyytänyt anteeksi kyvyttömyyttään suojella lastaan kuolemalta myös lapselle läheisiltä ihmisiltä. Syyllisen etsiminen on normaalia toimintaa traumaattisen kriisin reaktiovaiheessa (Saari 2000, 53) ja erityisesti naisten kohdalla on tyypillistä itsensä syyllistäminen ja kokemus siitä, että äidin olisi pitänyt kyetä suojelemaan lasta paremmin silloin, kun on kyse oman lapsen kuolemasta (Aho 2020, 80; Bendt 2000, 75). Äitien syyllisyydentunnosta lapsen kuolemaa kohtaan voidaan tulkita, että äidit eivät koe olleensa äitinä riittäviä ollessaan kyvyttömiä suojelemaan lastaan kuolemalta.

Lapsen kuoleman jälkeen äitejä on mietityttänyt se, surevatko he oikein ja riittävästi. Eräs äiti on kirjoittanut tuntevansa, että pitää surra. Muillakin äideillä ajatus siitä, mitä pitää tehdä tai tuntea lapsen kuoleman jälkeen nousee aineistoni kirjoituksista esiin. Aineiston tekstien perusteella oikein suremisen voi tulkita koostuvan itkemisestä, siitä, että ei koe positiivisia tunteita. Eräs äideistä on kirjoittanut, ettei hän olisi saanut tuntea iloa, sillä hänen lapsensa on kuollut ja kuollutta lasta tulee surra. Äitien kirjoituksista nousee esiin myös ajatus, että suru ei saisi olla itsekästä. Tällä äidit ovat tarkoittaneet sitä, että oikein sureessaan äiti ei surisi omaa menetystään vaan sitä, mitä lapsi on menettänyt. Suru on yksilöllinen kokemus (mm. Itkonen 2020, 17) ja surun kokemiselle ei ole siten oikeaa tai väärää tapaa. Laakson ja Paunonen-Ilmosen (2001, 72) mukaan lapsensa kuoleman kokeneilla äideillä on yksilölliset tapansa pärjätä surun kanssa. Aineistoni äideillä on havaittavissa tarve kokea tuntevansa oikein, mikä eroaa ajatuksesta surun kokemisen yksilöllisyydestä. Traumaattisessa kriisissä yksilön selviytymis- ja sopeutumiskeinot ovat riittämättömiä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 10), minkä vuoksi äitien epävarmuus omista tunnekokemuksista lapsensa kuoleman jälkeisen vuoden aikana on tavanomaista. Äitien teksteistä havaitun, oikeantyyppisen surun kokemisen tavoittelu kertonee siitä, että äiti haluaa yhä lapsen kuoleman jälkeen olla riittävä äiti lapselle.

Hauta jäi, minä muutin. Monet kysyvät, eikö haudan jättäminen toiselle paikkakunnalle tunnu pahalta. Ei se tunnu. En minä halua käydä lapseni haudalla, vaikka ehkä pitäisi. Ei minusta tunnu pahalta sekään, että en viettänyt enempää aikaa lapseni ruumiin kanssa kuin oli pakko. En minä näitä asioita kuolleen lapseni takia tee, minä elän ja minä teen asiat nyt itseni vuoksi. Vaikka se vielä lohduttomalta tuntuukin, menee elämä kuitenkin surun edelle.

Surun ja kaipauksen keskellä äidit ovat kyenneet toisinaan olemaan itselleen armollisia. Äitien kirjoituksista nousee esiin äitien oman toiminnan oikeaksi vahvistaminen. Osa äideistä on halunnut ottaa etäisyyttä kuolleeseen lapseen, ja he ovat kokeneet sen olevan täysin sallittua. Etäisyyden ottaminen on äitien kirjoituksissa tarkoittanut esimerkiksi sitä, ettei äiti

ole halunnut nähdä lapsen ruumista tai äiti ei halua käydä lapsen haudalla. Institutionaalisesti äitiyteen on ajateltu liittyvän täydellisyys, pystyvyys sekä lapsen ja perheen ensisijaisuus (Prihidko & Swank 2018, 281; Katvala 2001, 92), joten institutionaalisesta näkökulmasta äitien tämän tyyppinen armollisuus itseään kohtaan voidaan tulkita riittämättömäksi äitiydeksi. Äitiyden kokemuksellinen puoli tuo esiin sitä, että äidit itse toteuttavat äitiyttään (Jokinen 1996, 24) ja Berg (2008, 22, 24) on todennut, että äidit itse äiteinä toimiessaan tuottavat ja uudistavat äitiyden kulttuurisia odotuksia, joten voidaan ajatella, että äidit itse määrittävät sen, onko etäisyyden ottaminen kuolleeseen lapseensa kolaus riittävälle äitiydelle vai ei. On todettu, että traumaattiseen tapahtumaan tai siitä muistuttaviin asioihin kohdistettu välttämiskäyttäytyminen on tyypillistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 11). Äitien etäisyyden ottamisen menehtyneeseen lapseensa voidaan tulkita olevan myös välttämiskäyttäytymistä, mikä nähdään yhteiskunnassa hyvään ja oikeanlaiseen äitiyteen liitetyn lapselle omistautumisen (Berg 2008, 15) vastakohtaksi. Lisäksi välttämiskäyttäytymisen voidaan ajatella poikkeavan voimakkaasta ja pystyvistä, jotka Katvala (2001, 92) on havainnut äitiyttä kuvaaviksi termeiksi.

Lapsensa kuoleman kokeneiden äitien ajatus ja kokemus riittämättömyydestä on peilattavissa institutionaalisesti äitiydelle asetettuihin odotuksiin ja vaatimuksiin. Äitien odotetaan olevan voimakkaita, pystyviä ja täydellisiä (Katvala 2001, 92), äitiyteen liitetään ajatus tasapainosta ja harmoniasta (Cacciatore & Janhunen 2008, 17) ja äitiyden ajatellaan olevan naisen ylin kehityksellinen tehtävä (Chodorow & Contratto 1982, 65, 65). Paineet äitiydelle ja äitinä olemiselle ovat kovat ja lapsen kuoltua äiti menettää sen, mikä on tehnyt hänestä äidin. Äidin kokiessa olleensa riittävä äiti lapselleen lapsen elämän aikana sekä yhä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa tukee äitien suruprosessia. Havaitsin kuitenkin, että kokemus oman äitiyden riittävydestä voi kuolleen lapsen äidin kohdalla tuottaa ristiriitaisia ajatuksia ja kokemus riittävästä äitiydestä voi vaihdella ajan kuluessa.

6.2 Kokemuksellinen äitiys

Kiitollisuus äitiydestä sallittuna myönteisenä tunteena

Äitiys on yksilöllinen kokemus (Rich 1979), minkä vuoksi äidit voivat kokea äitiyden kokemuksia vielä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Äitiyden on todettu olevan nykyisin valinta (Sevon 2005, 461) minkä voidaan ajatella tuottavan positiivisia kokemuksia äitiyteen

liittyen. Suruprosessin aikana myönteisten tunteiden kokeminen saattaa kuitenkin herättää kokijassa syyllisyyden tunteita (Lahti & Partonen 2020, 143).

Tunnen kiitollisuutta siitä, että sain olla lapseni vierellä hänen elämänsä alusta loppuun. Vilpittömää kiitollisuutta minussa herättää se, että juuri minä sain tuntea juuri hänet, jopa olla hänen äitinsä. Olen niin onnellinen jokaisesta lapseni kanssa koetusta hetkestä.

Yhtenä äitiyden kokemuksena lapsen kuoleman jälkeisenä vuonna aineistosta nousee esiin kiitollisuus kaikesta siitä, mitä lapsen kanssa on saanut kokea ennen lapsen kuolemaa. Kiitollisuutta on koettu siitä, että on saanut tuntea lapsen ja olla juuri kyseisen lapsen äiti. Tämä kuvastaa lapsen ainutlaatuisuuden korostamista, joka voidaan liittää osaksi intensiivisen äitiyden ideologiaa (Rokkonen 2020; Hays 1996). Kiitollisuutta äidit ovat tuottaneet kokevansa lapsen koko elämästä, hyvistä ja huonoista hetkistä. Erityisesti kiitollisuus siitä, että on saanut viettää lapsen koko elämän yhdessä lapsen kanssa, nousee äitien kirjoituksissa tärkeäksi koetuksi asiaksi. Kiitollisuus siitä, että on saanut olla juuri kyseisen lapsen äiti, kertonee osaltaan äitien mahdollisuudesta valita äitiys, josta Sevon (2005, 461) on kirjoittanut. Aineistoni äidit ovat tuottamansa kiitollisuuden perusteella halunneet valita äitiyden.

Minä sain olla lapseni äiti. Koen olleeni maailman paras äiti, hyvä äiti, äiti.

Monessa tekstissä, jossa äidit ovat tuottaneet kiitollisuuttaan lapsesta, kuvautuu äidin oman äitiyden positiivisena ja onnistuneena näkeminen. Eräs äiti on kirjoittanut olevansa kiitollinen niistä hetkistä, kun lapsen kanssa ei ole ollut kaikista helpoin tai sujuvin hetki, mutta joissa äiti on jaksanut toimia periksiantamattomasti ja saanut luotua lapselle onnistumisen kokemuksia. Äitien kirjoituksista on löydettävissä myös kohtia, kuten ”olin paras äiti” ja ”olin hyvä äiti”. Äitien omien kokemusten on havaittu kietoutuvan osaksi heidän omia äitiysihanteitaan tilanteissa, joissa kokevat onnistuneensa äitiydessä (Cacciatore & Janhunen 2008, 12). Myönteiset tunteet, kuten oman äitiyden näkeminen ja kokeminen onnistuneena asiana lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana kertoo myöskin siitä, että äidit ovat jollain tapaa alkaneet sopeutua elämään menetyksen kanssa (Lahti & Partonen 2020, 143). Äitien kirjoituksissa on havaittavissa myös ymmärrystä siitä, että äidit eivät olisi pystyneet omalla toiminnallaan estämään lapsensa kuolemaa. Tyypillisesti menetyksen hyväksyminen tapahtuu traumaattisen kriisin uudelleen orientoitumisen vaiheessa (Saari 2000, 67). Äidit ovat kokeneet osittain helpottavaksi sen, että he ovat jossain kohtaa vuotta kyenneet hyväksymään sen, ettei lapsen kuolema ole ollut heidän vastuullaan.

Mutta kuten Lahti ja Partonen (2020, 143) ovat todenneet, saattavat myönteiset tunteet herättää surevassa ihmisessä syyllisyyden tunteita. Sinkkosen (2001, 40) mukaan kaikki äidit kokevat syyllisyyttä jostakin ja tämän voidaan nähdä aineistoni perusteella toteutuvan yhä lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Eräs äiti on pohtinut sitä, saako hän tuntea kiitollisuutta lapselleen tehdystä hienosta hautakivestä, koska jos lapsi ei olisi kuollut, ei hän olisi myöskään hautakiveä tarvinnut. Paineet täydellisen äitiyden toteuttamiseen voidaan havaita ohjaavan äitien omia kokemuksia äitiyteen liittyen vielä lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Tästä johtuva syyllisyyden on havaittu aiheuttavan haittaa äideille riippumatta siitä, hyväksyvätkö he itse äitiysideologiat vai eivät (Henderson, Harmon & Newman 2016, 512). Tästä huolimatta kiitollisuus lapsesta ja äitiydestä ovat havaittavissa aineistoni äitien keskuudessa ikään kuin sallittuna myönteisenä kokemuksena lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Syyllisyydentunteet ovat äitien teksteissä yleisempiä muiden myönteisten tunteiden kokemisesta.

Äitien kyky kokea lapsen kuolemasta johtuvan traumaattisen kriisin keskellä kiitollisuutta kertonee siitä, että äideillä on resilienssiä, jonka avulla ihminen pystyy sopeutumaan menetyksen muuttamaan elämäntilanteeseen (Itkonen 2020, 16). Kuten Koirikivi ja Benjamin (2020) ovat esittäneet, ihminen pystyy resilienssin avulla hyödyntämään hyvinvointiaan ylläpitäviä voimavaroja ja vahvuuksia. Lapsensa menettäneiden äitien kiitollisuuden kokemuksen voidaan tulkita olevan positiivinen, äidin hyvinvointia ylläpitävä voimavara traumaattisen kriisin työstämisympäristössä ja menetyksen kanssa elämään sopeutumisen kanssa.

Äitiyden toteuttaminen lapsen kuoleman jälkeen

Äidit itse äiteinä toimiessaan toteuttavat äitiyttä rikkomalla vanhoja ja luomalla uusia äitiyden käytäntöjä ja määrittelytapoja (Berg 2008, 23). Kiintymyssuhde ei lopu toisen kiintymyssuhteen osapuolen kuolemaan, vaan se muuttaa muotoaan muistosuhteeksi (mm. Itkonen 2020, 11). Tämän perusteella voidaan ajatella, että äidin oikeus etsiä omia tapoja äitinä toimimiseen (Juvakka 2000, 11) ei pääty lapsen kuolemaan, vaan äiti saa yhä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa etsiä tapoja toteuttaa äitiyttään. Äitien kirjoituksista on löydettävissä erilaisia äitiyden toteuttamisen tapoja lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana.

”Iltaisin kuiskaen lapselleni hyvän yön toivotuksen. Kerron myös, kuinka paljon häntä rakastan. Joskus hyräilen tuttua tuutulaulua, toivottavasti lapseni kuulee sen. Ääneen jutteleminen kuolleelle lapselleni ei tunnu luontevalta. Enimmäkseen

juttelen hänelle mielessäni. Toisinaan rohkaistun ja juttelen ääneen haudalla, kuten jouluna toivotin hyvää joulua.”

Aineistoni äidit kommunikoivan kuolleelle lapselleen puhuen tai kirjoittaen. Tyypillisimmät paikat, joissa äidit ovat puhuneet ääneen tai mielessään menehtyneelle lapselle ovat lapsen hautapaikka ja koti. Osa äideistä koki puhumisen menehtyneelle lapselleen ensin haastavaksi ja osa ei kokenut ääneen puhumista luontevaksi. Puhumista tehtiin osittain äitien ajatuksissa, kuten hiljaa mielessä toivottaen menehtyneelle lapselle hyvää yötä tai hyräilemällä lapselle tuttua laulua omassa päässä. Osalle äideistä on ollut ominaista puhua ääneen kuolleelle lapselleen. Krok (2009, 74) on tutkimuksessaan havainnut äitien keskeisimmäksi äitiyden kokemukseksi lapsesta huolehtijan roolin läsnäolon keinoin. Vaikka äiti ei voi olla kuolleelle lapselleen enää fyysisesti läsnä, toteuttaa hän äitiyttään kommunikoimalla lapselle ja vahvistaen henkistä yhteyttään lapseen ja tämän muistoon. Äidin emotionaalisen läsnäolon on havaittu olevan yksi intensiivisen äitiyden ideologian piirteistä (Rokkonen 2020, 32, 33) ja aineistoni äidit ovat pitäneet kiinni mahdollisuudesta emotionaaliseen läsnäoloon esimerkiksi hyvän yön ja kokemansa rakkauden sanoittamisen avulla. Osa äideistä on kirjoittanut lapselleen kirjeen tai useampia kirjeitä ja osa kirjoittaa lapselle blogissaan. Eräs äiti on kokenut tärkeäksi pyytää lapselta puhuen ja kirjoittaen anteeksi useaan kertaan sitä, ettei äiti kyennyt estämään lapsen kuolemaa. Äitien voidaan havaita toteuttavan lapsen kuoleman jälkeenkin vielä intensiivisen äitiyden ideaalia tuoden esiin lapsen haavoittuvuutta sekä äidinhoivan ensiarvoisuutta, jotka Rokkonen (2020) on tutkimuksessaan esittänyt intensiivisen äitiyden osatekijöiksi. Kommunikointi kuolleelle lapselle voidaan nähdä Bergin (2008, 23) esiin tuomana uudenlaisen äitiyden käytäntönä, joita äidit äitiyttä toteuttaessaan luovat. Äidin kommunikointi menehtyneelle lapselleen vahvistanee Itkosen (2020) esiin tuomaa muistosuhdetta lapseen.

Eilen ostin kukkia lapseni lempivärissä. Tänään menen konserttiin, johon lapseni olisi varmasti halunnut. Se on ikään kuin joululahja lapselleni. Kaupoilla kierrellessäni silmäni osuvat vaatteisiin, joita olisin lapselleni ostanut. Nyt mietin, miksi en silloin jo ostanut niitä, tänään ne jäisivät käyttämättä. Päivittäin mielessäni käy ajatuksia siitä, mitä olisimme lapseni kanssa tehneet sinä päivänä. Yleensä en suunnittele mitään erityistä, mutta sitten, kun koittaa lapseni kuolinpäivä, haluaisin tehdä jotain erityistä.

Äidit ovat aineistossani halunneet tehdä elämässään konkreettisia asioita, joista menehtynyt lapsi olisi pitänyt. Lapsen kuollessa voi vanhempi kokea oman elämänsä merkityksettömäksi (Aho 2020, 77), mutta aineistoni äitien toiminnasta on havaittavissa se, että kuollut lapsi on tuonut äidin elämään uusia merkityksiä. Eräs äiti päättää ostaa kukkia lapsen lempi värissä ja

toinen äiti on halunnut lähteä konserttiin lapsensa muistoa kunnioittaakseen. Äitiyden toteuttamisen keinoina lapsensa kuoleman jälkeen voidaan aineistostani havaita myös äitien omia äitiyttä vahvistavia tekoja, kuten menehtyneen lapsen vauvakirjan loppuun kirjoittaminen, lapsen huoneen jättäminen lapsen huoneeksi ja haudalla käyminen ennen reissuun lähtöä. Äideillä on oikeus etsiä itselleen tapoja äitinä olemiseen (Juvakka 2000, 11). Voidaan tulkita, että äitien teot, jotka liittyvät kuolleeseen lapseen, ylläpitävät äitien äitiyttä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Äitiydestä ei haluta luopua täysin kuolleen lapsen kohdalla, vaan äidit haluavat yhä lapsen menehtymisen jälkeen pitää lasta osana omaa elämää, toteuttaen sen teoilla, jotka olisivat olleet lapselle mielekkäitä. Äitiydestä kokonaan irti päästäminen lapsen kuoltua voisi tuntua äideistä haastavalta, sillä äitien on havaittu identifioivan itsensä ensisijaisesti äideiksi (Krok 2009, 67).

Kuten Aho (2020, 77) on esittänyt, jakautuu vanhemman elämä lapsen kuoleman jälkeen aikaan ennen lapsen kuolemaa ja lapsen kuoleman jälkeen. Muistojen avulla äidit pystyvät luomaan ajatuksia ja mielikuvia lapsesta lapsen kuoltua. Eräs aineistoni äideistä on todennut, että kun naisesta tulee kerran äiti, on hän sitä lopun elämäänsä, vaikkei elävää lasta maa päällään kantaisi. Tämä kertoo äidin halusta pitää yllä äitiyden identiteettiä, tuntea olevansa äiti kuolleellekin lapselle. Lisäksi viitaten Laakson ja Paunonen-Ilmosen (2001) tutkimuksessa todettuun, jokainen äiti luo yksilölliset tapansa pärjätä lapsensa menetyksen kanssa, mutta ilmiönä lapsen kuolema koskettaa kaikkia äitejä samalla tavalla. Ilmiön samankaltaisen kokemuksellisuuden vuoksi havainnot siitä, että jokaisella aineistoni äidillä on samantyyppisiä tarpeita tehdä asioita äitiysidentiteettinsä ylläpitämiseksi ovat luonnollisia. Jokainen äiti kuitenkin yksilönä toteuttaa näitä tarpeita itselleen luonnolliselta tuntuvalta tavalla, kuten puhuen ääneen haudalla tai hiljaa mielessään. Muistosuhteen avulla äidit voivat yhä toteuttaa äitiyttään lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa haluamallaan tavalla, kuten aineistostani on havaittavissa. Nämä havainnot vahvistavat ajatusta siitä, että äitiys on yksilöllinen kokemus (Oakley 1979).

Äiti lapsen tarinan kertojana

Vanhemman ja menehtyneen lapsen välisen suhteen on havaittu olevan merkittävä asia. Sureva läheinen voi kokea yhteyttä menehtyneeseen ja luoda kuolleesta ajatuksia ja mielikuvia (Pojjula 2002, 41; Silverman & Klass 1996, 16). Menneisyys on tuotava

nykyisyyteen muistelemisen avulla (Pojjula 2002, 42). Luopuminen toteutetaan yleensä konkreettisin teoin (Saari 2000, 67).

Elämäntehtäväni on kertoa lapseni tarinaa, muutoin hänen kuolemansa oli turha. Se auttaa myös minua jaksamaan ja minun jaksamista lapseni olisi myös halunnut. Täytyy jaksaa, täytyy yrittää. Haluan kertoa lapsesta lähes kaikille. Jos jätän kertomatta, tunnen pettäväni lapseni. Kuitenkin minua mietityttää lapsesta kertominen tuntemattomille, en halua olla julma toisia äitejä kohtaan pudottamalla tällaista tietoa pommin niskaan.

Aineistostani nousee vahvasti esiin se, että lapsen kuoleman jälkeen äidit haluavat puhua lapsestaan, kertoa ihmisille lapsen elämästä ja kuolemasta. Lapsen tarinan kertominen tuottaa äideille ajatuksen siitä, ettei lapsen kuolema ollut turha. Aho (2020, 77) on esittänyt, että lapsen kuoleman myötä vanhempi saattaa kokea elämänsä merkityksettömäksi. Kuolleen lapsen tarinan kertominen ja sen kokeminen uudeksi tehtäväksi elämässä luovat lapsensa menettäneelle äidille merkityksen elämään. Useissa aineiston teksteissä äidit ovat kirjoittaneet, etteivät halua lapsensa kuoleman olevan turha. Avoimella lapsen tarinan kertomisella äidit käsittelevät lapsen kuoleman aiheuttamaa traumaa ja työstävät suruaan (Saari 2000, 84), merkityksellistävät lapsen elettyä elämää ja ylläpitävät muistosuhdetta (Itkonen 2020, 15), sekä todentavat omaa äitiyttään (Berg 2008, 22, 24; Jokinen 1996, 124).

Haluan muistaa ja sitten taas en halua. En tiedä, miten kestäen surun ja ikävän, mutta unohtaa en voi. Lapseni ei ole historiaa, hän on ollut ja tulee aina olemaan, minun sydämessäni. Pyydän, että saan puhua menetyksestäni ja lapsestani niin paljon kuin koen tarpeelliseksi. Ääneni särky, kun kerron hänestä enemmän, mutta tärkeintä on, ettei häntä unohdeta. Hän tuo muistojen mukana rakkauden ja lämmön elämäni.

Aineistostani huomasin, että lapsensa kuoleman kokeneelle äidille lapsesta puhuminen on merkityksellistä monella tapaa. Tuottaessaan puhetta kuolleesta lapsestaan äidit kokevat lapsen yhä olemassa olevaksi, ei fyysisesti, vaan äitien ja lapselle läheisten ihmisten sydämissä. Eräs äideistä kokee, että puheen kautta rakkaus omaa lasta kohtaan on yhä olemassa. Osa äideistä on esittänyt toiveen läheisilleen, että kuolleesta lapsesta saa puhua. Luvan pyytäminen ja kuolleesta lapsesta puhumisen hyväksyttäminen läheisillä ihmisillä vahvistaa länsimaisen kulttuurin kuolemakielteistä ajattelumaailmaa (Ylikarjula 2008, 10). Kuolemasta puhuminen lapsen kanssa on havaittu vaikeaksi (Cullberg 1991, 47), mutta äitien kirjoituksista välittyy kokemus siitä, että kaikkien aikuistenkaan kanssa kuolemasta ja kuolleesta puhuminen ei ole itsestäänselvyys. Eräs äiti kuvaa kuolleesta lapsestaan kertomista tuntemattomille pommin niskaan pudottamiseksi. Sanavalinta kertoo siitä, että lapsen

kuoleman tiedetään koskettavan ulkopuolisiakin henkilöitä psyykkisesti voimakkaasti, kuten Saari (2000, 37) on todennut.

6.3 Äidin suhde kuolleeseen lapseen

Kuollut lapsi äidin kiintymyskohteena

On havaittu, että kiintymyskohteen menehtyessä muuttuu jälkeen jääneen kiintymyssuhteen muoto muistosuhteeksi (Itkonen 2020, 15) tai sen sijaan on myös käytetty termiä jatkuva kiintymyssuhde, jolla tarkoitetaan kiintymyssuhteen jatkuvan yhä kiintymyssuhteen toisen osapuolen kuollessa (Pojjula 2002, 31, 32). Aineistoni äitien kirjoituksissa kiintymyssuhde kuolleeseen lapseen kuvautuu jatkuvan erilaisin teemoin, kuten lapsen ikävöimisenä, muistelemisena, separaation tuottaman ikävän ja surun kokemuksina sekä tunnesiteen vahvuutena.

Ikävoin häntä paljon. Haluaisin tuntea hänet, kuulla hänet ja nuuskuttaa hänen poskeaan vasten. Mutta lapseni on enää vain muisto ja tunteeni ikävästä. Haudalla voin käydä häntä tapaamassa, vaikka tiedän, ettei minun lapseni haudassa ole. Siellä on hänen kuorensa, oleellinen on poissa. Enkä tiedä missä, se tuntuu pahalta, sillä haluaisin vielä pitää hänestä huolta.

Äidit ovat tuoneet teksteissään esiin jokapäiväistä ikäväänsä ja sitä, että vaikka lapsi on fyysisesti poissa, pysyvät muistot ja lapsi äitien sydämissä mihin äidit ikinä kulkevatkaan. Äidit ovat kirjoittaneet kaipaavansa lapsen ihoa, ääntä, naurua ja tuoksua, asioita, jotka ovat osa äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen elementtejä (Sinkkonen 2018, 39). Äidit kuvaavat ikävää monin eri tavoin ja usein eri ilmauksin. Ikävää on silloin, kun äidit tuntevat surua sekä silloin, kun takana ovat iloiset juhlat tai lähtö reissuun. Ikävän voidaan havaita olevan lähes kaikkeen äitien toimintaan ja ajatuksiin liittyvää. Tämä vahvistaa Krokin (2009, 70) havaintoja siitä, että äitiys on erottamaton osa arjessa olemisen tapaa ja äitiys koskettaa kaikkea äitien elämässä. Äidit miettivät päivittäin arkisissa asioissakin sitä, miten lapsi olisi toiminut tai mitä lapsi olisi sanonut. He ajattelevat tekemisiään äitiyden näkökulmasta, vaikka lapsi puuttuu. Äidit eivät pääse ikävästään irti ja kuten Aho (2020, 77) on todennut, voi suru olla läpi elämän kestävä.

Läheistään surevalla on mahdollista pitää tunnesidettä menehtyneeseen yllä monin eri tavoin (Vähäkangas 2020, 52). Hauta ja hautapaikka nousevat aineistoni äitien kirjoituksista esiin ja voidaan havaita, että kuolleiden lasten äidit vaalivat kiintymyssuhdettaan ja pitävät yllä tunnesidettä kuolleeseen lapseensa konkreettisesti haudan avulla. Haudalla käydään

juttelemassa lapselle, siellä muistellaan lasta ja sinne mennään lapsen syntymäpäivänä pillimehun ja keksien kanssa. Haudalle viedään kynttilä tuomaan valoa pimeään ajatuksenaan, että se tuo lapselle turvaa. Lapsen kuoltua ennen vanhempaansa voi vanhempi kokea maailman turvattomaksi paikaksi (Ylikarjula 2008, 29), mikä selittää äitien halua varmistaa lapsen turvallisuutta lapsen menehdyttyä niillä keinoilla, mitkä ovat mahdollisia. Halu luoda menehtyneelle lapselle turvallisuutta kertoo äidin jatkuvasta kiintymyssuhteesta kuolleeseen lapseen. Vanhemman ja lapsen välisen suhteen laadun on havaittu olevan tärkeä asia lapsen kuoltua (Ruishalme & Saaristo 2007, 52), hankalat tai ristiriitaiset muistot voivat hankaloittaa tunnesiteen ylläpitämistä (Vähäkangas 2020, 52). Äitien toiminta kertoo siitä, että heillä on ollut hyvä suhde lapseen lapsen elossa ollessa ja tätä suhdetta he haluavat parhaansa mukaan vaalia yhä lapsen kuoleman jälkeen.

Hauta on yksi konkreettisimmista separaation ilmentymistä. Äidit käyvät haudalla ikään kuin lähellä lasta, mutta he ovat tunteneet myös tuskaa siitä, että he joutuvat ”jättämään” lapsensa hautaan yksin. Äitien kirjoituksista kuvautuu, että he ovat hyväksyneet sen tosiasian, etteivät tule näkemään lasta enää koskaan. Fyysisen separaation hyväksyminen on tapahtunut aineistoni äitien kohdalla kivuttomammin kuin henkinen irtautuminen, mikä voinee johtua sen olevan henkistä separaatiota konkreettisempi asia. Henkinen luopuminen lapsesta on koettu haasteellisemmaksi. Äidit ovat ilmaisseet useaan kertaan pelkäävänsä unohtavansa lapsen tai jonkin lapsesta muistuttavan asian. Läheisen kuolemaa sureva voi kokea unohtavansa tai pettävänsä menehtyneen, jos hyväksyy tämän kuoleman (Poijula 2002, 41). Äitien kirjoitusten perusteella voidaan havaita, etteivät äidit halua päästää irti henkisestä yhteydestä lapseensa. Sureva voi kokea yhteyttä menehtyneeseen (Silverman & Klass 1996, 16) ja on myös mahdollista, että sureva aistii jollain tavoin vainajan läsnäolon erilaisissa tilanteissa (Vähäkangas 2020, 52). Tunnesiteen ylläpitämisen menehtynyttä läheistä kohtaan voidaan ajatella näin ollen olevan tavanomaista. On tärkeää muistaa surun olevan yksilöllinen kokemus (mm. Itkonen 2020, 17; Ruishalme & Saaristo 2007, 52) ja surevan persoonan vaikuttavan jälkeen jääneen läheisen ja menehtyneen välisen tunnesiteen ylläpitämiseen (Vähäkangas 2020, 52).

Lapseni huone ja lapseni tavarat, ne muistuttavat siitä, ettei lapseni ole enää käyttämässä niitä. Olen valinnut lapseni tavaroista tärkeimmät, jotka tulen säilyttämään. Käyn tavaroita katsellessani ja tutkiessani läpi useita muistoja, niin hyviä kuin huonoja. Ikävä on käsinkosketeltavaa. Loput tavarat haluan lahjoittaa niitä tarvitseville, koska lapsenikin halusi kaikille aina hyvää. Lapsen huoneeseen en välttämättä haluaisi kajota. Sänky näyttää siltä, kuin odottaisi nukkujaa. Kuitenkin tiedän, ettei lapseni siihen palaa nukkumaan enää koskaan.

Toinen melko vahvana aineistostani esiin nouseva tunnesiteen konkretisoiva seikka on lapsen tavaroiden ja erityisesti lapsen huoneen menehtyneelle lapselle omistaminen. Kuolleen tavaroiden säilyttämisen on havaittu olevan osa tyypillistä jälkeenjääneen ja menehtyneen välistä tunnesidettä (Vähäkangas 2020, 52). Lapsen huone muistuttaa kotona siitä, ettei lapsi enää ole palaamassa. Huoneeseen ei haluta tehdä muutoksia, koska se tuntuisi äideistä väärältä. Tämä kertonee siitä, että äidit haluavat pitää jotakin konkreettista sellaisena, kuin se on ollut ennen traumaattista menetystä. Konkreettiset asiat voivat vahvistaa äitien tunnesidettä kuolleeseen lapseensa, sillä ne voivat helpottaa muistelua. Lisäksi ne voivat tuoda äidille turvaa siitä, ettei lasta viedä hänen muistoistaan pois. Konkreettisten muistojen kerääminen on rituaali, joka auttaa vanhempia käsittelemään lapsen menettämiseen liittyviä tunteita (Aho 2020, 83). Äidin oma hallinnan tunne, joka voi kadota täysin yksilön kohdatessa traumaattinen kriisin (Cullberg 1996, 17), voi vahvistua sokkitilan jälkeen, kun äiti saa itse päättää siitä, mitä lapsen huoneelle ja tavaroille kotona tehdään ja milloin. Tavallista on, että luopuminen aloitetaan traumaattisen kriisin työstämisvaiheessa (Palosaari 2007, 65). Äideistä jokainen on lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana ruvennut luopumaan lapselle kuuluneista tavaroista ja muuttaneet lapsen huoneen joksikin muuksi huoneeksi tai muuttaneet kokonaan uuteen asuntoon, mikä on toteutunut useamman aineistoni äidin kohdalla lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. Poismuutolle on asetettu odotuksia. Äidit odottavat poismuuton lievittävän surua ja helpottavan elämän rakentamista uudelleen, ilman menehtynyttä lasta. Muutto ja sen tuomat muutokset elämässä kertovat siitä, että äidit ovat siirtyneet kriisissä uudelleen orientoitumisen vaiheeseen, jossa tyypillistä on tapahtuneen hyväksyminen ja sopeutuminen tapahtuman tuomiin muutoksiin elämässä. On kuitenkin mahdollista, että ihmiset haluavat selviytyä vaikeista tunteista nopeasti ja tällöin keinona voi olla pikaiset konkreettiset järjestelyt edistämään kriisistä yli pääsemistä. Liian pikainen kriisistä pois suuntautuminen ei ole hyväksi, koska tällöin ihminen saattaa torjua tai kieltää itseltään hankalat tunteet. (Saari 2000, 67, 68.)

Kuolleen läheisen yhteys vainajaan todentuu myös jälkeen jääneen tarpeena luoda käsityksiä ja ajatuksia kuolleesta, kuten Silverman ja Klass (1996, 16) ovat todenneet. Osaksi äitien teksteissään tuottamat kuvailut perustuvat äideillä oleviin muistoihin, mutta osaltaan kuvailu on äitien itse luomia käsityksiä lapsesta. Tyypillisiä ovat äitien erilaiset lohtua tuovat ajatukset, kuten äidin ajatus, että menehtynyt lapsi kulkee äidin vierellä, toiveajatus siitä, että menehtynyt lapsi olisi vielä maailmassa, miten lapsi olisi reagoinut esimerkiksi uuteen vaatteeseen, jonka äiti on nähnyt kaupassa sekä ajatus äidin ja lapsen kohtaamisesta vielä

joskus jossain. Lohtua tuovat ajatukset eivät kerro vain luopumisen tuskasta tai suruprosessin vaiheesta. Ne kertovat äitien vahvasta kiintymyksestä ja yhä olemassa olevasta tunnesiteestä kuolleeseen lapseen, jota äidit haluavat ylläpitää. Eräs aineistoni äideistä on kirjoittanut kuvaavasti, että menehtyneen lapsen ajatteleminen, kuvitteleminen ja muisteleminen on voimavara. Voidaan havaita, että äitien luomat ajatukset ja käsitykset menehtyneestä lapsestaan ovat positiivisia ja äidit kokevat niiden helpottavan heitä menetyksessään, vaikka havaittavissa on myös surua ja toisinaan äitien toive jopa siitä, ettei lapsi olisi ollut olemassa ollenkaan, ettei äidin olisi tarvinnut kohdata suurta menetystä ja sen tuomaa surua.

Huoli lapsesta

Naisten biologisella kyvyllä synnyttää lapsia ja huolehtia heistä on perusteltu äitiyden ideologian pohjautumista äitien biologiseen erityisyyteen ja äitiyden luonnollisuuteen (Nätkin 1991, 12). On havaittu, että yksi keskeisimmistä äitiyskokemuksista on lapsesta huolehtijan rooli läsnäolon keinoin (Krok 2009, 74). Emotionaalisesti ja fyysisesti läsnä olevan äidinhoivan ensiarvoisuutta on korostettu myös intensiivisen äitiyden ideaalissa (Rokkonen 2020, 25; Hays 1996). Lapsen kuollessa jää äiti elämään ilman lapsen fyysistä läsnäoloa (Mun & Ow 2017, 307), mikä tekee huolenpidon toteuttamisesta mahdotonta.

Äitien kirjoituksissa on havaittavissa äideillä olevan huolta lapsestaan lapsen kuoleman jälkeisessäkin ajassa. Tämä vahvistaa muun muassa Itkosen (2020, 15) esiin tuomaa ajatusta siitä, että kiintymyssuhteen toisen osapuolen menehtyessä kiintymyssuhde ei katkea vaan se muuttaa muotoaan muistosuhteeksi. Äidit kokevat yhä äidillistä huolta lapsestaan, vaikka heillä ei ole enää mahdollisuutta hoivaan ja huolenpitoon kuolleen lapsen kohdalla. Äitien teksteistä yhtenä huolena esiin nousikin huoli siitä, miten he voivat pitää huolta kuolleesta lapsestaan. Kyvyttömyys luonnolliseen, äidinvaiston ohjaamaan huolenpitoon voi olla osatekijänä siinä, että äidit yhä lapsen kuoleman jälkeen kokevat huolta lapsesta.

Mitähän lapselleni on kuoleman jälkeen tapahtunut? Katson ulos lumituiskuun ja mietin, onko lapsellani kaikki hyvin, siellä jossain. Omaa oloani helpottaakseni lähdin vielä pimeällä viemään kynttilää haudalle, pieni valo pienelle lapselleni pimeään pelkoa helpottamaan. Usein ukkosella pohdin, pelkääkö lapseni jyrinää. Tai pakkassäällä, paleleeko lapseni? Toivon, että peitto, johon hänet käärittiin, tuo hänelle turvaa ja lämpöä, sinne jonnekin.

Onko sinulla paha mieli? Mitä ajattelet, jos näet minun nauravan? Luuletko, että en enää välitä sinusta? Pelkään sitä, että lapseni luulee, etten kaipaisi häntä jokaisena hetkenä. Tiesithän, lapseni, miten sinua rakastin?

Yksi päällimmäisistä huolenaiheista äideillä kuvautuu olevan se, että onko lapsi peloissaan jossain. Eräs äideistä on kuvannut, että pohtii ukkossäällä, pelkääkö lapsi, koska eläessään lapsi on kokenut ukkosen pelottavaksi asiaksi. Huolta äitien teksteissä on havaittavissa myös lapsen ruumiin olinpaikasta. Osa äideistä on kuvannut ajatelleensa, etteivät kestäisi ajatusta lapsensa ruumiin hautaamisesta maan alle matojen ruuaksi. Pimeä hauta ilman kynttilänvaloa myrskysäällä on kuvattu myös huoleksi erään äidin kirjoituksessa. Aineistossani äidit ovat lisäksi tuottaneet olevansa huolissaan siitä, etteivät tiedä, mitä lapselle on kuoleman jälkeen tapahtunut tai missä menehtynyt lapsi on. Voidaan havaita, että äidit ajattelevat ja kokevat huolta lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta vielä lapsen kuoleman jälkeenkin.

Kiintymyssuhteen merkityksen on havaittu aktivoituvan silloin, kun ihmisellä on tarve ylläpitää turvallisuuden tunnettaan (Holm & Turunen 2005, 18) ja lapsen ja äidin välisen kiintymyssuhteen yhtenä tarkoituksena on lapsen henkiinjääminen (Sinkkonen 2018, 38). Näin ollen voidaan tulkita, että äidillä on yhä lapsen kuoleman jälkeen eräänlainen tarve päästä huolehtimaan lapsen turvallisuudesta. Äidit kuitenkin tiedostavat sen olevan mahdotonta, mitä kuvastaa huoli siitä, etteivät äidit tiedä lapsen olinpaikkaa. Äidit ovatkin esittäneet kysymyksiä siitä, onko lapsi ymmärtänyt kuoleman, mihin lapsi on kuoleman jälkeen päätenyt, mitä lapsi ajattelee asioista, joita äiti tekee ja tiesihän lapsi, että äiti rakasti lasta. On tyypillistä, että kuollutta sureva läheinen jää miettimään sanomatta tai tekemättä jättämisiään (Kubler-Ross & Kessler 2006, 55) ja jos äiti on kokenut, ettei ole riittävästi sanoittanut kokemaansa rakkautta lapselleen tämän elossa ollessa, voi se vaivata äitejä. Lapsen olinpaikan, ajatusten ja oman äitiyden toteuttamisen pohtiminen kertoo äitien huolesta menehtynyttä lastaan kohtaan.

Äidin huoli kuolleesta lapsestaan kuvautuu äitien blogikirjoituksissa myös niin, että äidit pohtivat paljon sitä, mitä kuollut lapsi ajattelisi asioista, joita jälkeen jääneet ihmiset toteuttavat elämässä. Äitejä mietityttää se, katseleeko lapsi jossain elävien ihmisten toimintaa, ja sen myötä äidit ovat pohtineet, tuleeko kuolleelle lapselle paha mieli tai surullinen olo, kun jälkeen jääneet jatkavat elämää. Erityisesti äidin kokemat positiiviset tunteet herättävät äideissä huolen siitä, ajatteleeko menehtynyt lapsi jossain jääneensä onohduksiin tai kokeeko hän tulleensa hylätyksi. Silvermanin ja Klassin (1996, 16) ajatuksiin pohjaten kuolleen lapsen äidillä on yhteys vainajaan ja äiti rakentaa mielessään käsityksiä ja ajatuksia kuolleesta lapsestaan. Voidaan siis tulkita, että äidit kokevat heillä olevan yhä suhde lapseensa, vaikka

lapsi ei ole enää fyysisesti olemassa äidin elämässä. Kuten Mun ja Ow (2017, 307) ovat todenneet, jäävät lapseen liittyvät muistot, toiveet ja unelmat vanhemman elämään lapsen kuoltua.

7 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkielmani aineisto koostui lapsensa kuoleman kokeneiden äitien avoimista blogiteksteistä lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajalta. Blogeista valitsin aineistooni tekstit, joissa äidit käsittelivät lapsen kuolemaa ja omia äitiyden kokemuksiaan lapsen kuoleman jälkeisenä aikana. Lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikaisista blogikirjoituksista vain muutamia kokonaisia tekstejä jäi pois aineistosta niiden käsitellessä muita aiheita, kun tutkielmaani olennaisesti kuuluvia aiheita. Teemoittelun ja narratiivisen analyysin avulla loin aineistosta tyyppitarinoita äitiyden kokemuksista lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. Käytin tyyppitarinoiden muodostamiseen apuna Hännisen (2000) tarinallisen kiertokulun teoriaa, jotta pystyin havainnoida äitien tuottamaa äitiyden muutostarinaa. Tyyppitarinoilla vastasin tutkimuskysymyksiin: millaisena kokemuksellinen ja institutionaalinen äitiys näyttäytyvät äitien blogikirjoituksissa ja millaisena äiti kokee suhteensa kuolleeseen lapseensa.

Aineistoon valikoituneiden blogitekstien pohjalta muodostin seitsemän tyyppitarinaa äitiyden kokemuksista lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajalta: *Äiti vai kuolleen lapsen äiti?*, *Olenko ollut riittävä äiti?*, *Kiitollisuus äitiydestä sallittuna myönteisenä tunteena*, *Äitiyden toteuttaminen lapsen kuoleman jälkeen*, *Äiti lapsen tarinan kertojana*, *Kuollut lapsi äidin kiintymyskohteena* ja *Huoli lapsesta*. Muodostamani tyyppitarinat jaottelin kolmen yläluokan alle, jolloin sain muodostettua analyysistä selkeän kokonaisuuden tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta. Tyyppitarinat sisältävät äitiyden yksilöllisten kokemusten lisäksi myös äitien kokemuksia äitiydestään suhteessa sosiokulttuuriseen konventionaaliseen äitiyteen yhteiskunnassa. Yläluokat ovat Äitiys yhteiskunnassa lapsen kuoleman jälkeen, Äitiyden yksilöllinen kokemus ja Äidin kokemus suhteesta kuolleeseen lapseensa. Tyyppitarinoissa äitiyden kokemusten rinnalla olen huomioinut menetyksen aiheuttaman suru- ja traumareaktion ja niiden vaikutuksen aineistostani esiin nouseviin seikkoihin. Näin sain luotua yhtenäisen ja etenevän kokonaisuuden, jonka avulla äitiyden tarkasteleminen kokemuksellisesta ja institutionaalisesta näkökulmasta onnistui ja joka huomioi aineistoni äitien elämäntilanteen suru- ja traumakokemusten osalta. Tyyppitarinoissa olen käsitellyt lisäksi äitien kokemaa suhdetta kuolleeseen lapseensa käyttäen tukena jatkuvan kiintymyssuhteen ja muistosuhteen teoreettisia näkökulmia.

Äidit olivat teksteissään pohtineet sitä, miten heidän kuuluu toimia lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa, mikä on hyväksyttyä toimintaa äidille, jonka lapsi on kuollut. Havaitsin, että yhteiskunnassa hyväksytyt äitiyshanteet luovat paineita äideille vielä lapsen kuoleman

jälkeisessä ajassa. Vieraille ihmisille, varsinkaan toisille äideille, ei haluttu kasvotusten kertoa, että äiti on kokenut lapsensa kuoleman. Äitien haluttomuus kertoa vieraille lapsen kuolemasta kasvokkain viittaisi länsimaisen kulttuurin kuolemakielteisyyteen (Ylikarjula 2008, 11), siihen, että äidit tiedostavat lapsen kuoleman olevan ulkopuolisiakin, erityisesti muita vanhempia koskettava asia (Saari 2000, 37) ja äitien, ehkä jopa alitajuiseen pyrkimykseen suojella itseään toisten kommenteilta ja reaktioilta, jotka ulkopuoliset voivat kokea sallituiksi äitiyden institutionaalisen aseman vuoksi. Toisaalta äidit olivat institutionaalisesti nähty avun ja tuen tarpeessa oleviksi, lapsensa menettäneiksi äideiksi. Tästä kertoo ammattilaisten tarjoama sokkivaiheen apu ja tuki, läheisten tarjoama sokkivaiheen kriisiavun elementtejä sisältävä tuki ja sosiaalisen median kautta saatu tuki ja apu täysin tuntemattomiltakin ihmisiltä. Äitien oma oletus sosiokulttuurisesta ja konventionaalista äitiyden näkökulmasta lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana tuntemattomien ihmisten reaktioista oli ristiriidassa sen kanssa, että äideille tuntemattomatkin ihmiset olivat halunneet tarjota äideille apua ja tukea. Tästä voinee osittain kertoa kiinnostus äitiyden epäonnistumistarinoita kohtaan (Berg 2008, 15).

Äitien kirjoituksissa nousi esiin äitien pohdinta oman äitiytensä riittävydestä. Äidit syyllistivät itseään kyvyttömyydestä pitää lapsi elossa, positiivisista tunteistaan ja he myös kyseenalaistivat omaa suremisen tapaansa. Tässä havainnoituu äitiysinstituution asettamat paineet hyvälle ja oikeanlaiselle äitiydelle, jossa lapsensa menettäneet äidit ovat kokeneet epäonnistuneensa. Äidit kokivat paineita äitiytensä oikeanlaisuudesta vielä lapsen kuoleman jälkeenkin. Äitien pohdinta siitä, miten ja kuinka paljon ja pitkään heidän kuuluisi surra tai miten heidän kuuluisi toimia lapsen kuoleman jälkeen, kertoo lapsensa menettäneiden äitien asemasta yhteiskunnassa. Äidit olivat kyenneet kuitenkin olemaan armollisia itselleen ja vahvistamaan omaa, ehkä äitiydelle ajateltua epätavallista toimintaa. Äitiydelle ajateltu epätavallinen toiminta kuvautui äidin rohkeutena olla käymättä oman lapsensa haudalla, koska hän ei halua, äidin muuttamista toiselle paikkakunnalle jättäen hauta vanhalle asuinpaikkakunnalle ja lapsen ruumiin kanssa vietetyn vähäisen ajan katumattomuutta. Näissäkin hetkissä äitiyden yhteiskunnallinen asema hyväksytyine ja oikeanlaisine piirteineen kulkivat rinnalla, koska äidit olivat kokeneet jopa uhmaavansa sitä, millä tavalla äidin oletetaan toimivan lapsensa kuoleman jälkeen. Lähes kaikki äitien toiminta on mahdollista peilata äitiyden instituution hyväksytyihin ja oikeanlaisiin äitiyden piirteisiin. Haudalla käymättömyys kuitenkin poikkeaa Haikosen (2016, 99) toteamasta haudan merkityksestä vanhemmille, mikä vahvistaa äitiyden yksilöllisyyttä.

Äitiys on instituution lisäksi yksilöllinen kokemus (Rich 1979), joten olennaista oli tutkia äitiyden kokemuksia lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa yhteiskunnallisen tason lisäksi myös yksilöllisellä tasolla. Äidit tuottivat kokeneensa kiitollisuutta äitiydestään, ja he kokivat kiitollisuuden sallittuna myönteisenä tunteena. Kiitollisuutta oli koettu lapsen tuntemisesta, juuri sen tietyn lapsen äitinä olemisesta, lapsen koko elämästä hyvine ja huonoine hetkineen, kaikesta siitä, mitä oli lapsen kanssa saanut kokea ennen lapsen kuolemaa. Tämän perusteella vahvistuu Sevonin (2005, 461) esittämä ajatus äitiydestä valintana. Jos äiti ei olisi valinnut äitiyttä, ei äitiydestä välttämättä olisi oltu niin kiitollisia. Äidit olivat kyenneet näkemään itsensä hyvinä ja onnistuneina äiteinä, mutta he osoittivat silti epäonnistuneensa äitiydessä, koska eivät olleet kyenneet huolehtimaan lapsistaan niin, etteivät nämä olisi menehtyneet. Myönteiset tunteet tuottivat äideille syyllisyyttä ja syyllisyyden havaitsinkin kulkevan äitien mukana lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajan. Syyllisyyden kokemukset kertovat paineista täydellisen äitiyden toteuttamiseen, jotka ohjaavat äitien omia kokemuksia äitiyteen liittyen. Syyllisyyttä koettiin kuitenkin enemmän muiden myönteisten tunteiden kuin kiitollisuuden kokemisesta, mikä kertoo kiitollisuuden äitiydestä olevan sallittu myönteinen tunne lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Havaitsin, että äidit olivat negatiivisten äitiyskokemusten sijaan tuottaneet teksteissään enemmän positiivisia, itseään menetyksen keskellä kannattelevia äitiyskokemuksia. Voidaan tulkita, että äidit haluavat positiivisten äitiyden kokemusten ylläpitämisellä kannatella itsensä läpi suruvuoden, jossa kaipaus ja syyllisyys ovat kuitenkin vahvasti läsnä.

Äideillä oli havaittavissa erilaisia tapoja toteuttaa äitiyttään lapsen kuoleman jälkeen. Äidit olivat halunneet tehdä konkreettisia tekoja, joista lapsi olisi pitänyt, kuten ostaa lapselle mieluisia kukkia kotiin tai mennä lapsen suosikkikonserttiin. Toiminta kertoo äitien halusta jatkaa äitiyttä ja kunnioittaa lapsen muistoa. Kommunikoinnin avulla äidit ylläpitivät henkistä yhteyttä lapseensa. Tämä vahvistaa intensiivisen äitiyden ideologiassa korostettua äidin emotionaalista läsnäoloa lapselleen (Rokkonen 2020, 32, 33). Emotionaalinen läsnäolo toteutui tarkemmin määriteltynä hyvän yön toivotuksien, onnitteluiden juhlapäivinä sekä äidin menehtynyttä lastaan tuntemaan rakkauden sanoittamisena. Osa äideistä oli kokenut luontevaksi ääneen puhumisen, osa äänettömän, päässään tapahtuvan kommunikoinnin. Toisille äideille kuolleelle lapselle osoitetun kirjeen kirjoittaminen on ollut luontevaa. Äidit olivat halunneet pyytää anteeksi menehtyneeltä lapseltaan sitä, etteivät olleet kyenneet huolehtimaan hänestä hänet elossa pitäen. Tämä vahvistaa äitien toteuttamaa intensiivisen äitiyden ideaalia, jossa lapsen haavoittuvuus ja äidinhoivan ensiarvoisuus nähdään keskeisinä

(Rokkonen 2020, 32, 33). Äitien toiminnassa oli havaittavissa myös äitien omaa äitiyttä vahvistavia tekoja, kuten kuolleen lapsen vauvakirjan loppuun kirjoittaminen ja lapsen huoneen säilyttäminen lapsen huoneena. Äitiyttä vahvistavien tekojen toteuttaminen voidaan tulkita osaksi halusta pitää kiinni äitiysidentiteetistä. Äitiydestä ei olla valmiita luopumaan, vaikka lapsi olisi kuollut. Tämä vahvistaa Krokin (2009, 70) havaintoa äitiydestä erottamattomana osana arjessa olemisen tapaa. Havaitsin äitiyden toteuttamisen tuovan äideille voimaa ja kaipuun ja ikävän rinnalla äitinä toimiminen yhä lapsen kuoleman jälkeen tukee havaintojeni mukaan äitejä heidän suruprosessissaan.

Äidit olivat kokeneet lapsensa tarinan kertomisen tärkeäksi. Äideillä oli halua puhua kuolleesta lapsestaan. He halusivat puhua sekä lapsen elämästä että lapsen kuolemasta. Kuolemasta puhuminen tosin koettiin haastavaksi ainakin vieraille ihmisille kasvokkain, kuten jo aiemmin mainitsin. Lapsen tarinan kertomisella äidit halusivat vahvistaa ajatusta siitä, ettei lapsen kuolema ollut turha. Voidaan tehdä tulkinta, että äidit ovat pyrkineet tällä äitiyden uusien merkitysten etsimiseen. Merkityksellistä lapsen tarinan kertominen äitien toimesta on myös siksi, että äidit ajattelivat lapsen olevan olemassa äitien ja muiden lapselle läheisten ihmisten sydämissä. Äidit tiedostivat fyysisen läsnäolon olevan mahdotonta, mutta puheen kautta äidit kokivat lapsen olevan olemassa heidän sydämessään. Muistojen avulla tuodaan menneisyyttä nykyisyyteen (Pojjula 2002, 42) ja äitien tuottamien tekstien perusteella voidaan havaita äitien tarve luoda äitiydelle merkityksiä lapsen tarinan kertomisella eli menneisyyden nykyisyyteen tuomalla muistojen keinoin. Tulkitsen äitien kokemuksen oman äitiytensä merkityksellisyydestä vahvistuneen, kun he ovat alkaneet hyväksyä lapsensa kuoleman tosiasiana ja pyrkineet löytämään keinoja pitää menehtynyt lapsi osana äidin elämää.

Äidit olivat ikävöineet lastaan joka päivä. Ikävöinti liittyi lähes kaikkeen äitien toimintaan ja ajatuksiin, mikä vahvistaa ajatusta äitiyden siitä, että äitiys on erottamaton osa arjessa olemisen tapaa (Krok 2009, 70). Äidit osasivat sanoittaa ikävöivänsä esimerkiksi lapsen ääntä, tuoksua ja ihoa, eli kiintymyssuhteelle tyypillisiä elementtejä (Sinkkonen 2018, 39). Äitien teksteistä välittyi heidän ajatuksensa siitä, että muistot pysyvät, vaikka lapsi ei ole enää fyysisesti läsnä. Äidit hyväksyivät melko pikaisesti lapsen ja äidin välisen fyysisen separaation, mutta henkisen irtautumisen kohdalla tilanne oli toinen. Henkisen irtautumisen kohdalla äitien ajatuksissa on voinut olla pelko siitä, että he unohtavat tai pettävät lapsensa, jos päästävät irti ja hyväksyvät kuoleman. Muun muassa Pojjula (2002, 49) on esittänyt tämän olevan tyypillistä läheisen kuolemaa surevan kohdalla. Yhtenä tunnesiteen vahvuudesta

kertovana elementtinä havaitsin lapsen huoneen sekä tavaroiden ja niihin liittyvien toimenpiteiden samankaltaisuutta. Lapsen huone haluttiin pitää ennallaan, muutosten tekeminen koettiin vääräksi. Tämän voidaan tulkita kertovan halusta pitää jotain konkreettista ennallaan ja konkretia voikin helpottaa muistelua sekä vahvistaa tunnesidettä entisestään. Valtaosalla aineistoni äideistä oli kuitenkin muutto toiseen asuntoon lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. Jäin pohtimaan, kertooko se äitien välttämiskäyttäytymisestä. Lapsesta muistuttavasta kodista haluttiin ehkä eroon kipeiden tunteiden poistamiseksi. Toisaalta äideillä oli kuitenkin huolta siitä, että jääkö kotiin jotain, mikä muistuttaisi lapsesta ja muuton jälkeen äiti unohtaisi sen. Äidit tuottivat lapsen muistelemisen olevan voimavara ja muistojen lisäksi äidit loivat käsityksiä lapsestaan. Äitien toteuttama muistelu ja heidän luomat käsitykset kuolleesta lapsestaan näyttäytyivät positiivisina. Havaitsin aineiston perusteella äitien tunnesiteiden kuolleisiin lapsiinsa olevan vahva. Äidit vaalivat kiintymyssuhdettaan ja osoittautui, että menehtynyt lapsi säilyy äidin kiintymyskohteena.

Äidit kokivat huolta lapseensa liittyen vielä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Huolta koettiin kuolleen lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyen. Voidaan tulkita, että tämä on peräisin kyvyttömyydestä luonnollisen äidinvaiston ohjaamaan huolenpitoon (Nätkin 1991, 12). Äidit tuottivatkin huolta myös liittyen siihen, miten pitää huolta kuolleesta lapsestaan. Huoli näyttäytyi äitien teksteissä huolena siitä, onko lapsi peloissaan jossain sekä huolena siitä, etteivät äidit tienneet, mihin lapsi oli kuolemansa jälkeen joutunut. Huolta herättivät myös äitien oma toiminta ja sen koettu vaikutus lapseen. Blogiteksteissään äidit pohtivat omien tekojen ja erityisesti koettujen positiivisten tunteiden vaikutusta kuolleeseen lapseen. Äitien huolenaiheena oli ajatus siitä, jääkö kuollut lapsi ulkopuoliseksi. Äidit potivat huonoa omatuntoa koetuista positiivisista tunteista tai hetkistä lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Äideissä herätti huolta se, onko lapsi jossain nähnyt äidin jatkavan elämää ilman lasta.

Tutkielmani perusteella voin todeta, että äitiyden instituutiolle asetetut hyvän ja oikeanlaisen äitiyden vaatimukset, arvot ja normit (Prikhidko & Swank 2018, 278; Berg 2008, Cacciatore & Janhunen 2008, 17; Katvala 2001, 92; Nätkin 1991, 12). tuottavat paineita lapsensa kuoleman kokeneille äideille. Äidit ovat ikään kuin hukassa oman äitiytensä kanssa, koska kuolleen lapsen äitiys ei ole saavuttanut asemaa instituutiona. Näin ollen kuolleen lapsen äitiydelle ei ole määritelty hyvää tai oikeanlaista äitiyttä. Lapsensa menettäneet äidit haluavat tulla kohdatuksi äiteinä, eivät kuolleen lapsen äiteinä. Äitiyttä ei koeta lapsen kuoleman myötä hävinneeksi, vaan identifioituminen äidiksi on vahvaa vielä lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Ristiriita äitien omien yksilöllisten äitiyskokemusten ja institutionaalisen

äitiyden välillä (Berg 2008, 20) toteutuu siis yhä lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana, sillä äidit ovat kokeneet saaneensa kuolleen lapsen äidin leiman yhteiskunnassa.

Leimautuminen kuolleen lapsen äidiksi on havaittu negatiiviseksi kokemukseksi myös Haikosen (2016) tutkimuksessa. Toisaalta pohdittaessa ammattilaisten antamaa apua ja tukea lapsensa menettäneiden äitien kohdalla, on lapsen kuolema tällöin keskiössä ollessaan syy, jonka vuoksi ammattiapua äideille tarjotaan. Tällöin äidin kohtaamista ammattilaisen osalta kuolleen lapsen äitinä voidaan pitää luonnollisena ja tarkoituksenmukaisena.

Lapsen kuoleman pakottama fyysinen separaatio koetaan helpommaksi kuin henkinen irtautuminen lapsesta. Äidit haluavat pitää kiinni henkisestä yhteydestä menehtyneeseen lapseensa, mikä osittain selittää äitien omaa identifioimistaan äideiksi. Tutkielmani vahvistaa muun muassa Itkosen (2020, 15) ajatus kiintymyssuhteen katkeamattomuudesta ja sen muutoksesta toisen osapuolen kuoleman johdosta muistosuhteeksi. Tämä tulisi huomioida myös niiden ammattilaisten toiminnassa, jotka kohtaavat työssään lapsensa kuoleman kokeneita äitejä. Tutkielmani yhtenä johtopäätöksenä totean, että äitiyden yksilöllistä kokemuksellisuutta tulee kunnioittaa ja huomioida se, että oman äitiyden positiivisena näkeminen tukee äitejä lapsen kuoleman aiheuttamassa suru- ja luopumisprosessissa. Ammattilaisten tulisi pyrkiä työssään tukemaan äitejä oman äitiyden positiivisessa valossa näkemisessä, mutta tällöinkin tulee huomioida äitien siinä hetkessä kokema kuormitus kriisi- ja suruprosessin osalta sekä kunnioittaa äitien yksilöllistä kokemusta oman äitiyden kokemisessa.

Ammattiapu toimi lapsensa menettäneiden äitien kohdalla kriisin akuuttivaiheessa. Yksikään aineistoni äideistä ei teksteissään tuottanut saaneensa pidempiaikaista tukea. Jäin pohtimaan, onko heille tarjottu pidempiaikaista tukea vai ovatko he kokeneet, etteivät tarvitse pidempiaikaista ammattiapua. Kuolleiden lasten vanhemmille tarjotun avun on havaittu olevan puutteellista ja vanhemmat ovat kokeneet joutuneensa itse olemaan aktiivisia avun saamiseksi (Kiuru 2015), joten yllättävää ei olisi, jos äideille ei olisi tarjottu pidempiaikaista tukea. Vaikka tutkielmani tarkoituksena ei ollut selvittää äitien selviytymistä lapsen kuoleman jälkeen, tein kuitenkin havainnon, että äitien oma kamppailu lapsesta luopumisen, surun, oman äitiyden riittävyuden ja äitiysidentiteetin pohdinnan osalta viittaa siihen, että ammattilaisen tuki olisi tärkeää äitien hyvinvoinnin turvaamisen kannalta lapsen ensimmäisen kuolinvuoden aikana. En kuitenkaan ota kantaa siihen, miten aineistoni äidit ovat selviytyneet lapsensa kuolemasta, koska se ei olisi inhimillistä eikä aineistoni äitejä anonymiteetista huolimatta kunnioittavaa.

Kuollut lapsi näyttäytyy säilyvän äidin kiintymiskohteena lapsen ensimmäisen kuolinvuoden ajan, mikä näyttäytyi tuloksena myös Haikosen (2016) tutkimuksessa. Henkistä yhteyttä pidetään yllä erialisin äitiyden toteuttamisen tavoin. Lapsesta koetaan huolta ja äidit kokevat riittämättömyyttä, kun eivät voi toimia äidinvaiston mukaisesti lapsesta huolehtien. Äidit eivät pääse eivätkä haluakaan päästää irti henkisestä yhteydestä lapseensa. Tulkitsen lapsen pysymisen äidin kiintymiskohteena ja intensiivisen äitiyden ideologian toteuttamisen äidin ja lapsen välisen muistosuhteen tukijoina. Tutkielmani perusteella voin vahvistaa käsitystä siitä, ettei kiintymyssuhde katkea toisen osapuolen kuolemaan. On hyvien käytäntöjen tapaista kunnioittaa vainajaa tuotetussa puheessa, mutta erityisesti tämä on tärkeää tapauksissa, joissa äiti on menettänyt lapsensa. Tässä kohtaavat äitiyden instituution asettamat paineet äitiydelle (Henderson, Harmon & Newman 2016, 512; Cacciatore & Janhunen 2008, 12), äidin riittämättömyyden kokemukset äitiydestä kokiessaan epäonnistuneensa äitiyden perustehtävässä, eli lapsesta huolehtimisessa (Nätkin 1991, 12) ja henkisen irti päästämisen haluttomuus.

Tutkimukseni luotettavuuden arvioinnissa tulee huomioida se, että en ole huomionnut tutkimuskohteena olevien äitien elämässä vaikuttavia taustatekijöitä tutkimuksessani enkä lapsen kuolintavan merkitystä äitiyden kokemukseen lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana. Nämä seikat jätin tutkielmassani huomiotta siitä syystä, että halusin ylläpitää tutkielmaani valikoituneiden blogien kirjoittajien anonymiteettia. Tutkielmani tuloksia tulkitessa tulee tällöin huomioida, että tulokset voisivat olla erilaiset, jos tutkija käyttäisi erilaisia rajauksia esimerkiksi lapsen kuolintapaan liittyen aineistoa kootessaan. Tutkielmani johtopäätöksissä on lisäksi huomioitava seikka äitien ja äitiyden kokemusten yksilöllisyydestä, jolloin myös negatiivispainotteiset kokemukset äitiydestä ovat olemassa. On äitejä, jotka eivät ole tekemisissä lapsensa kanssa, äitejä, jotka haluaisivat olla äitejä lapselleen, mutta joiden kohdalla se on mahdotonta. On äitejä, joiden äitiyden toteuttaminen ei ole esimerkiksi sairauden vuoksi ollut sitä, mitä he olisivat itse halunneet ja äitejä, joiden oma toiminta on johtanut lapsen kuolemaan. Lapsen ja äidin välinen kiintymyssuhde ei kaikkien äitien ja lasten kohdalla ole välttämättä tyypilliseksi luonnehdittu lapsen ja äidin välinen kiintymyssuhde ja tällöin kokemukset lapsen kuoleman jälkeenkin voivat olla täysin erilaisia, kuin mitä tämän tutkielman pohjalta olen tuonut esiin. Äitiyden yksilöllisyyttä ja yksilöllisiä äitiyden toteuttamisen tapoja ei voida liikaa korostaa. On kuitenkin todettava, että myös niillä lapsensa menettäneillä äideillä, jotka eivät ole olleet lapsensa elämässä läsnä tai

jotka eivät välttämättä luokittelisi itseään äidiksi, on oikeus lapsen kuoleman jälkeen saada tarvitsemansa tuki.

Tutkielmani perusteella voidaan kuitenkin todeta, että institutionaalinen äitiys, kokemuksellinen äitiys ja äidin kokemus suhteesta kuolleeseen lapseensa kietoutuvat lapsen kuoleman jälkeisen vuoden aikana toisiinsa luoden kokonaisuuden, jonka äärellä toimivien tulee noudattaa toiminnassaan äärimmäistä herkkyyttä ja kunnioitusta yksilöä, eli lapsensa menettänyttä äitiä kohtaan. Lapsensa menettäneitä äitejä kohdatessa ja heille kohdennettuja tuen polkuja rakennettaessa tulee keskiössä pitää tämä kokonaisuus ja ajatus siitä, että kriisin kohdannut yksilö ei välttämättä ole kykenevä aina heti tunnistamaan omia avun- tai tuentarpeitaan eikä hänellä välttämättä ole voimavaroja lähteä hakemaan apua. Näen tarpeellisena jatkotutkimusaiheena lapsensa menettäneiden vanhempien, niin äitien kuin isienkin, ajatusten ja toiveiden tutkimisen liittyen tuen tarpeisiin lapsen kuoleman jälkeisessä ajassa. Tällaisen tutkimuksen pohjalta olisi mahdollista lähteä konkreettisesti kehittämään täysin uudenlaisia, kuolleiden lasten vanhemmille ja perheille kohdennettuja tuen polkuja, joissa työskentelyä toteutettaisiin moniammatillista yhteistyötä ja verkostoitumista sisältävän työskentelyn keinoin. Vaikka äitien ajatellaan olevan voimakkaita, pystyviä ja täydellisiä (Katvala 2001, 92) niin äitiyden yksilöllisyys tulee pitää mielessä. Ei ole syytä asettaa paineita niin herkälle asialle kuin äitiydelle. Kuten Juvakka (2000, 11) on todennut, on äideille sallittava aikaa etsiä omia äitiyden tapoja ja tutkielmani perusteella totean, että äitiyden tapoja on lupa etsiä myös silloin, kun lapsi on menehtynyt. Tämän ajatuksen toivon saavani myös kuolleiden lasten äitejä kohtaavien sekä kuolleiden lasten äitien ja perheiden tuen polkuja kehittävien keskuuteen tutkielmani avulla.

Lähteet

- Aho, A-L. (2020) Vanhempien suru. Teoksessa Lahti, T. (toim.) Suru. Helsinki: Duodecim, 77–89.
- Arendell, T. (2000) Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1192–1207.
- Aro-Panula, M. (1996) Lukitun huoneen ovea raottamassa: vanhempien suru ja siitä selviytyminen lapsen äkillisen ja ennaltatiedetyn kuoleman jälkeen. Jyväskylä: M. Aro-Paunula.
- Avioliittolaki 234/1929. Finlex. [online] <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>. Viitattu 19.12.2021.
- Bendt, I. (2000) Kun pieni lapsi kuolee. Jyväskylä: LK-Kirjat.
- Berg, K. (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Bowlby, J. (1979) *The Making and Breaking of Affectional Bonds*. Lontoo: Tavistock Publications.
- Cacciatore, R. & Janhunen, K. (2008) Täydelliset äidit, 11 myyttiä. Teoksessa Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto, 12–27.
- Castells, M. (2009) *Communication Power*. Oxford. Oxford University Press.
- Chodorow, N. & Contratto, S. (1982) The Fantasy of the Perfect Mother. Teoksessa Thorne, B. & Yalom, M. (toim.) *Rethinking the Family. Some feminist questions*. New York: Longman, 54–73.
- Cowdery, R. S. & Knudson-Martin, C. (2005) The Construction of Motherhood: Tasks, Relational Connection, and Gender Equality. *Family Relations*, 54, 335–345.
- Cullberg, J. (1991) Tasapainon järkkyyssä – psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma. Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: Otava.
- Dally, A. (1982) *Inventing Motherhood. The Consequences of an Ideal*. London: Burnett Books Ltd.
- Freeman, M. (2015) Narrative as a Mode of Understanding. Teoksessa De Fina, A. & Georgakopoulou, A. (toim.) *The Handbook of Narrative Analysis*. Hoboken, NJ: John Wiley Sons, Inc.
- Fugate-Whitlock, E. (2018) Trauma. *Health Care for Women International*. 31 (8), 843.
- Haikonen, P. (2016) “Itse tunsin sen vahvasti silloin, että nyt ollaan äiti ja isä”. Vanhemmuuden jatkuminen lapsen kuoleman jälkeen. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Hawthorne, D.; Youngblut, J.; Brooten, D. (2016) Parent Spirituality, Grief, and Mental Health at 1 and 3 Months After Their Infant's/Child's Death in an Intensive Care Unit. *Journal of Pediatric Nursing*, 31, 73–80.
- Hays, S. (1996) *Cultural Contradictions of motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Heikkinen, H. L. T. (2018) Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Keuruu: PS-kustannus, 170–187.
- Henderson, A., Harmon, S. & Newman, H. (2016) The Price Mothers Pay, Even When They Are Not Buying It: Mental Health Consequences of Idealized Motherhood. *Sex roles* 74, 512–526.
- Henriksson, M. & Huttunen, M. O. (2000) Järkytyksen lukkiutuminen: traumaperäinen stressihäiriö. *Duodecim*: 116, 2255–2257.
- Hirvonen, M. (2020) Surevan kohtaaminen palveluissa. Teoksessa Lahti, T. (toim.) *Suru*. Helsinki: Duodecim. 121–123.
- Holm, T. & Turunen, T. (2005) *Minun suruni. Aikuisen opas*. Jyväskylä: Psykologinen kustannus Oy.
- Hänninen, V. (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, V. (2018) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Keuruu: PS-kustannus, 188–208.
- Itkonen, J. (2020) Surua on tutkittu jo vuosisatojen ajan. Teoksessa Lahti, T. (toim.) *Suru*. Helsinki: Duodecim. 9–17.
- Janhunen, K. (2008) Tutkimuksen tausta. Teoksessa Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto, 8–11.
- James, E. L.; Lau-Zhu, A.; Clark, I. A.; Visser, R. M.; Hagedaars, M. A. & Holmes, E. A. (2016) The traumafilm paradigm as an experimental psychopathology model of psychological trauma: intrusive memories and beyond. *Clinical Psychology Review* 47, 106–142.
- Jokinen, E. (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Juvakka, E. (2000) *Omalla tavallani äiti*. Helsinki: WSOY.
- Kaplan, A. & Haenlein, M. (2010) Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons* 53(1), 59–68.

- Katvala, S. (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kiuru, H. (2015) Tragedian tarina. Nuorten itsemurhaan päättynyt elämä vanhemman kertomana. Turun yliopisto.
- Koirikivi, P & Benjamin, S. (2020) Mitä resilienssi on? Helsingin yliopisto. [online] <https://www2.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/mita-resilienssi-on>. Viitattu 29.09.2021.
- Krok, S. (2009) Hyviä äitejä ja arjen pärjäämisiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kubler-Ross, E. (1973) On Death and Dying. London; New York: Routledge.
- Kubler-Ross, E. & Kessler, D. (2006) Suru ja surutyö. Helsinki: Basam Books Oy.
- Käypähoito (2020) Traumaperäiset stressireaktiot ja -häiriöt. Duodecim. Julkaistu: 05.02.2020. [online] <https://www.kaypahoito.fi/khp00086>. Viitattu: 16.09.2021.
- Laakso, H. (2000) Äidin suru alle seitsenvuotiaan lapsen kuoleman jälkeen. Tampereen yliopisto.
- Laakso, H. & Paunonen-Ilmonen, M. (2001) Mothers' grief following the death of a child. *Journal of Advanced Nursing*. 36(1), 69–77.
- Laakso, H. & Paunonen-Ilmonen, M. (2002) Maternal grief. *Primary Health Care Research and Development* (3), 115–123.
- Laaksonen, S-M. (2018) Taitavasti eettistä verkkotutkimusta. Vastuullinen tiede, Tutkimusetiikka ja viestintä Suomessa. [online] <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/taitavasti-eettista-verkkotutkimusta>. Viitattu 24.4.2022.
- Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (2013) Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Laaksonen, S-M., Matikainen, J. & Tikka, M. (toim.) Otteita verkosta, verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino. 9–33.
- Lahti, T. & Partonen, T. (2020) Keho reagoi suruun. Teoksessa Lahti, T. (toim.) Suru. Helsinki: Duodecim. 141–147.
- Laukkanen, S. (2018) Kriiseistä selviytymisen ja kriisiavun monet merkitykset. Diskursiivinen tutkimus SOS-kriisikeskuksen asiakkaiden haastattelupuheesta. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lax, R. F. (2018) motherhood is unending. Teoksessa Alizade, M. (toim.) Motherhood in the Twenty-first Century. New York: Routledge. 1–10.

- Lee, L., McKenzie-McHarg, K. & Horsch, A. (2013) Women's Decision Making and Experience of Subsequent Pregnancy Following Stillbirth. *Journal of Midwifery & Women's Health* 58(4), 431–439.
- Lehto, M. (2019) Bad is the new good: negotiating bad motherhood in Finnish mommy blogs. *Feminist Media Studies* 20:5, 657–671.
- Markham, A. (2011) Internet research. Teoksessa Silverman, D. (toim.) *Qualitative Research: Theory, Method, and Practices*. 3. painos. Lontoo: Sage.
- Moilanen, P. & Rähkä, P. (2018) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Keuruu: PS-kustannus, 51–72.
- Mun, S. & Ow, R. (2017) Death of a child: Perspective of Chinese mothers in Singapore. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 36(3), 306–325.
- Mustomäki, A. & Sihto, T. (2019) Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sosiologia* 56:2, 157–173.
- Nätkin, R. (1991) Siveettömät, itsekkäät, emanisperatut. Teoksessa Nopola, S. (toim.) *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* Porvoo: WSOY, 11–26.
- Nätkin, R. (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä*. Tampere: Gaudeamus.
- Oakley, A. (1979) *Becoming a Mother*. Oxford: Martin Robertson.
- Ollikainen, T. (2009) Tuloksellinen kriisityö. Valtakunnallisen tutkimushankkeen esittely ja tuloksellisen kriisikeskustuksen periaatteet. Raha-automaattiyhdistys, avustustoiminnan raportteja 22. Helsinki: Yliopistopaino.
- Palosaari, E. (2007) *Lupa särkyä. Kriisistä elämään*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Payne, M. (2014) *Modern Social Work Theory*. 4th Edition. London: Palgrave Macmillan.
- Phoenix, A. & Woollet, A. (1991) *Motherhood: Social Construction, Politics and Psychology*. Teoksessa Phoenix, A., Woollett, A. & Lloyd, E. (toim.) *Motherhood. Meanings, Practices and Ideologies*. London: Sage, 13–27.
- Poijula, S. (2002) *Surutyö*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Polkinghorne, D. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa Hatch, J. A. & Wisniewski, R. (toim.) *Life history and narrative*. London: Falmer, 5–23.
- Prikhidko, A. & Swank, J. M. (2018) *Motherhood Experiences and Expectations: A Qualitative Exploration of Mothers of Toddlers*. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 26(3) 278–284.
- Rando, E. (1986) The unique issues and impact of a death of a child. Teoksessa Rando, T. A. (toim.) *Parental loss of a child*. Research Press Company, 5–13.

- Reenkola, E. (2012) Äidin valta ja voima. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- Rich, A. (1979) *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. London: Virago.
- Rokkonen, L. (2020) *Prekaari äitiys: Kertomuksia palkkatyön reunamilta*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Ruishalme, O. & Saaristo, S. (2007) *Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen*. Helsinki: Tammi.
- Saari, S. (2000) *Kuin salama kirkkaalta taivaalta. kriisit ja niistä selviytyminen*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.
- Saari, S. & Hynninen, T. (2010) Kuvaus Suomessa tehtävästä psykologisesta auttamisesta akuuteissa kriiseissä ja traumaattisissa tilanteissa. *Psykologia*. 45(01), 43–50.
- Samulin, H. (2007) Kriisit. Teoksessa Pohjalainen-Pirhonen, Poutilainen, C.; Poutilainne, K. & Samulin, H. (toim.) *Kriisityön käsikirja*. Hämeenlinna: Kirjapaja.
- Sevon, E. (2005) Timing Motherhood: Experiencing and Narrating the Choice to Become a Mother. *Feminism & psychology* 15(4), 461–482.
- Silverman, P.R. & Klass, D. (1996) Introduction: What's the Problem? Teoksessa Klass, D., Silverman P. R. & Nickman, S. L. (toim.) *Continuing Bonds. New Understandings of Grief*. New York: Taylor & Francis, 3–27.
- Sinkkonen, J. (2018) *Kiintymyssuhteet elämänkaareissa*. Helsinki: Duodecim.
- Sinkkonen, M. (2001) *Äidiksi lapselleni*. Helsinki: Kirjapaja.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009) *Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 16.
- Tahkola, M. (2020) Kriisissä kukin reagoi tavallaan. Teoksessa Lahti, T. (toim.) *Suru*. Helsinki: Duodecim, 105–107.
- TENK (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012*.
- Terkamo-Moisio, A. & Aho, A-L. (2020) *Surevan palvelupolku*. Teoksessa Lahti, T. (toim.) *Suru*. Helsinki: Duodecim, 123–127.
- THL (2021) *Tasa-arvon edistysaskeleita. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. [online] <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/lait-ja-politiikka/tasa-arvon-edistysaskeleita>. Viitattu 19.12.2021.
- Tilastokeskus (2020) *Kuolemansyyt. Liitetaulukko 1a Kuolleet peruskuolemansyyin ja iän mukaan 2019, molemmat sukupuolet*. [online]

https://www.tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2019/ksyyt_2019_2020-12-14_tau_001_fi.html.

Viitattu 30.9.2021.

Tilastokeskus (2021) 1. Väestö. Kuolleet. 12ag – Kuolleet iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan, 1980-2020. Muuttujina ikä ja vuosi. [online]

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_kuol/statfin_kuol_pxt_12ag.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 31.10.2021.

Tilastokeskus (2021) 2. Väestö. Kuolleet. 12ag – Kuolleet iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan, 1980-2020. Muuttujina vuosi, sukupuoli, tiedot ja ikä. [online]

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_kuol/statfin_kuol_pxt_12ag.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 30.09.2021.

Tilastokeskus (2021) 3. Väestö. Perheet. 12c2 – Perheet perhetyypin mukaan, 1992-2020. Muuttujina vuosi, perhetyyppi ja tiedot. [online]

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_perh/statfin_perh_pxt_12c2.px/table/tableViewLayout1/. Viitattu 19.12.2021.

United Nations (2021) Achieve gender equality and empower all women and girls. [online]

<https://sdgs.un.org/goals/goal5>. Viitattu 19.12.2021.

Valkonen, J. (1995) Kuka on minun vanhempani. Perhehoitonoorten vanhempisuhteet.

Stakes: Tutkimuksia 52. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vihottula, H. (2015) ”En suostu yksinkertaisesti häviämään ihmisten silmistä” Kertomuksia traumaattisesta kokemuksesta selviytymisestä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Viinamäki, L. & Saari, E. (2007) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vähäkangas, A. (2020) Surevan tunneside vainajaan voi jatkua. Teoksessa Lahti, T. (toim.) Suru. Helsinki: Duodecim, 52–55.

Yeager, K. R. & Roberts, A. R. (2015) Bridging the Past and Present to the Future of Crisis Intervention and Crisis Management. Teoksessa Yeager, K. R. & Roberts, A. R. (toim.) Crisis Intervention Handbook. New York: Oxford.

Ylikarjula, S. (2008) Kuolema on. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Äitiyslaki 253/2018. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180253>. Viitattu 19.12.2021.